

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sosiaalisista yrityksistä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki sosiaalisista yrityksistä. Laki vakiinnuttaisi sosiaalisten yritysten aseman vajaakuntoisten työnhakijoiden ja pitkäaikaistyöttömien työllistymismahdollisuutena. Laissa määriteltävällä sosiaalisella yrityksellä tarkoitettaisiin hyödykkeitä liiketaloudellisin periaattein tuottavaa, kaupparekisteriin merkittyä elinkeinonharjoittajaa, jonka työntekijöistä huomattava osuus on vajaakuntoisia tai vajaakuntoisia ja pitkäaikaistyöttömiä. Huomattavana osuutena pidettäisiin vähintään 30 prosenttia yrityksen koko työntekijämäärästä. Lisäksi sosiaaliselta yritykseltä edellytettäisiin, että sen kaikilla työntekijöillä on samat työmahdollisuudet sekä yhtäläiset oikeudet ja velvollisuudet, muun muassa oikeus saada työstään kyseisellä alalla noudatettavan työehtosopimuksen mukainen palkka yksilöllisestä tuottavuudestaan riippumatta.

Sosiaalisen yrityksen tunnusmerkit täyttävät yritykset merkittäisiin työministeriön pitämään rekisteriin. Oikeus käyttää liiketoimintansa yhteydessä nimeä sosiaalinen yritys

olisi ainoastaan tähän rekisteriin merkityllä.

Rekisteriin merkittäisiin erikseen sosiaalinen yritys, jonka toimintatavoitteena on työllistää heikossa työmarkkina-asemassa olevia. Tällaisten yritysten perustamiseen ja vakiinnuttamiseen sekä niiden tukiorganisaatiolle voitaisiin myöntää työllisyyspoliittista projektitukea. Sen tarkemmista edellytyksistä säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella.

Työllistämistuen ja yhdistelmätuen myöntämisestä sosiaaliselle yritykselle säädettäisiin julkisesta työvoimapalvelusta annetussa laissa sekä työttömyysturvalaissa ja niiden nojalla. Työllistämistukea koskevia säännöksiä muutettaisiin niin, että sosiaalisille yrityksille voitaisiin myöntää tukea nykyistä väljemmin ehdoin. Työllistyminen työllistämistuen avulla mahdollistettaisiin nykyistä pidemmäksi ajaksi. Vastaava muutos ehdotetaan työttömyysturvalakiin täysimääräisen yhdistelmätuen osalta.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2004.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT	4
1. Nykytila.....	4
1.1. Sosiaalisen yrityksen käsitteestä.....	4
1.2. Sosiaaliset yritykset ja niiden tukeminen	5
1.3. Kansainvälinen vertailu	6
Italia.....	6
Saksa	7
Iso-Britannia	7
Ruotsi.....	8
1.4. Vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien työllistymisen edistäminen	9
1.4.1. Julkinen työvoimapalvelu	9
1.4.2. Työllistymistä edistävä toiminta.....	10
Sosiaalihuoltolain mukainen toiminta	11
Kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien työtoiminta.....	11
Kuntouttava työtoiminta.....	12
1.5. Nykytilan arviointi.....	13
2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	13
3. Esityksen vaikutukset	15
3.1. Taloudelliset vaikutukset	15
3.2. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan.....	15
3.3. Vaikutukset yritystalouteen.....	16
3.4. Vaikutusten seuranta.....	16
4. Asian valmistelu	16
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	18
1. Lakiehdotusten perustelut	18
1.1. Laki sosiaalisista yrityksistä	18
1.2. Laki julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain 7 luvun 3 ja 11 §:n muuttamisesta	25
7 luku. Työllistymisen edistäminen työllisyysmäärärahojen avulla.	25
1.3. Laki työttömyysturvalain 9 luvun 7 §:n muuttamisesta	25
9 luku. Työmarkkinatuen määrä ja kesto.	25
2. Tarkemmat säännökset	25
2.1. Työllisyyspoliittinen projektituki	25
2.2. Työllistetyn edelleen sijoitus	26
2.3. Työllistämistuen ja yhdistelmätuen kesto sekä taso	26
3. Voimaantulo	26
LAKIEHDOTUKSET	27
Laki sosiaalisista yrityksistä	27

Laki julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain 7 luvun 3 ja 11 §:n muuttamisesta.....	30
Laki työttömyysturvalain 9 luvun 7 §:n muuttamisesta	31
LIITE	32
RINNAKKAISTEKSTIT	32
Laki julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain 7 luvun 3 ja 11 §:n muuttamisesta.....	32
Laki työttömyysturvalain 9 luvun 7 §:n muuttamisesta	34

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

1.1. Sosiaalisen yrityksen käsitteestä

Sosiaalisella yrityksellä viitataan eri maissa ja niiden sisälläkin suuresti toisistaan poikkeaviin ilmiöihin, koska sosiaalisilla yrityksillä on erilainen historia ja tausta. Erot käsitteissä ja sosiaalisten yritysten toiminnassa johtuvat myös erilaisesta lainsäädännöstä. Sosiaalista yritystoimintaa eri maissa samoin kuin eräissä maissa sovellettuja sosiaalisen yrityksen määritelmiä kuvataan jäljempänä jaksossa 1.3.

Yhteistä kaikille sosiaalisen yrityksen määritelmille on, että kyse on ainakin jossain määrin yritysluonteisesta toiminnasta. Lähtökohtaisesti sosiaalinen yritys on oikeudellisesti muodoltaan yhtiö, esimerkiksi osuuskunta, osakeyhtiö, kommandiittiyhtiö tai avoin yhtiö. Sen asiallisen perustarkoituksena on hyödykkeiden tuottaminen ja taloudellisena perustarkoituksena voiton tavoittelu. Toiminnan sosiaalisena ulottuvuutena on vajaakuntoisten ja mahdollisesti muiden heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistäminen tai muun yhteisen edun lisääminen. Sosiaalisten yritysten keskeisenä perusteluna onkin esitetty vaikeasti työllistyvien työllistäminen muita keinoja täydentäen. Perusteluna esitetään myös niiden toiminta uusien palvelujen luojina ja palvelujen uudenaikaistajina sekä kilpailun tuoma tehokkuus.

Karkeasti luokitellen sosiaalisten yritysten määritelmien ääripäätä edustavat voittoa tavoittelevat liikeyritykset, joissa sosiaalisuus ilmenee siten, että yritykset työllistävät normaalein kriteerein valittujen työntekijöiden ohella myös vajaakuntoisia tai muita heikossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä. Toisessa ääripäässä taas ovat yritykset, jotka saavat suurimman osan toimintansa rahoituksesta julkisista varoista tai lahjoituksista ja jotka toteuttavat jotain yhteiskunnalle tai yhteisölle tärkeää tehtävää, useimmiten tiettyjä palveluja.

Sosiaalisia yrityksiä pyritään myös määrittelemaan jakamalla ne työllistäviin ja palveluja tarjoaviin. Työllistävillä sosiaalisilla yrityksillä viitataan tällöin yrityksiin, jotka pyr-

yvät palkkaamaan huomattavan osuuden työntekijöistään heikossa työmarkkina-asemassa olevista. Jaottelu on kuitenkin käytännössä epäselvä, sillä yhteiskuntaa tai yhteisöä hyödyttäviä palveluja tuottava sosiaalinen yritys voi myös työllistää työmarkkinoiden huono-osaisia.

Viitattaessa tavanomaisen yrityksen kaltaiseen sosiaaliseen yritykseen käytetään usein CEFEC-nimisen järjestön määritelmää vuodelta 1996. CEFEC (Confederation of European Social Firms, Employment Initiatives and Social Co-operatives) on Euroopassa toimiva järjestö, joka edustaa yrityksiä, yhdistyksiä ja organisaatioita, joiden tavoitteena on edistää vajaakuntoisten työllistämistä sosiaalisissa yrityksissä. Määritelmän mukaan sosiaalinen yritys

- on liikeyritys, joka on luotu vajaakuntoisten tai muiden heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistämiseksi,

- on liikeyritys, joka tuottamalla tavaroita ja palveluita markkinaorientoituneesti pyrkii toteuttamaan sosiaalisia tavoitteitaan,

- työllistää huomattavan osuuden henkilöstöstään vajaakuntoisia tai muuten heikossa työmarkkina-asemassa olevia,

- maksaa jokaiselle työntekijälleen yksilöllisestä tuottavuudesta riippumatta palkkaa, joka noudattaa alan yleistä tasoa, ja

- takaa vajaakuntoisille ja normaalikuntoisille työntekijöille samat työmahdollisuudet sekä samat oikeudet ja velvollisuudet.

Emes-verkosto syntyi 1990-luvun lopussa toteutetun Emes-tutkimuksen (The Emergence of Social Enterprises in Europe) seurauksena. Verkosto on esittänyt määritelmän sosiaalisesta yrityksestä. Määritelmässä käytetään neljää yritysluonteisuuden ja viittä sosiaalisen ulottuvuuden tunnusmerkkiä. Yritysluonteisuuden kriteereiksi luetaan jatkuva tuotteiden tai palvelujen tuotanto, itsenäinen toiminta, taloudellisen riskin olemassaolo ja merkittävä palkkatyön osuus yrityksessä tehdystä työstä. Itsenäisen toiminnan tunnusmerkillä korostetaan, että vaikka yritys saisi osan rahoituksestaan avustuksena, sillä tulee kuitenkin olla oikeus päättää toimistaan tavanomaisen yrityksen tapaan itsenäisesti. Palkkatyön kriteerillä sosiaalisen yrityksen

määritelmästä luetaan pois puhtaasti vapaaehtoiseen toimintaan perustuvat yhteisötalouden tai kolmannen sektorin hankkeet. Sosiaalisen ulottuvuuden tunnusmerkit ovat: hanke on kansalaisryhmän aloitteesta syntynyt, yrityksen päätöksenteko ei perustu pelkästään pääoman omistukseen, osallisuusmahdollisuus, rajoitettu voitonjako ja pyrkimys hyödyttää yhteisöä. Osallisuusmahdollisuudella viitataan siihen, että työntekijöillä tai asiakkailla on mahdollisuus ainakin jossain määrin osallistua yrityksen hallintoon.

Sosiaaliseen yrittäjyyteen voidaan sosiaalisten yritysten lisäksi lukea sosiaaliset yhteisöt. Keskeinen ero on, että sosiaalisessa yhteisössä vajaakuntoinen tai muu heikossa työmarkkina-asemassa oleva on asiakkaan asemassa, kun taas yritykseen hänet palkataan työskentelemään työsuhteessa. Sosiaalinen yhteisö voi olla oikeudelliselta muodoltaan kunnan yksikkö, säätiö tai yhdistys. Sosiaalisen yhteisön asiallisena perustarkoituksena ei ole hyödykkeiden tuottaminen, vaan asiakkaiden kuntouttaminen, valmentaminen ja työssä oppiminen. Toiminnalla ei lähtökohtaisesti ole liiketaloudellisia tavoitteita. Sosiaalinen yhteisö voi kuitenkin harjoittaa liiketoimintaa, joka usein muokkautuu asiakkaiden osaamisesta ja tarpeista. Kun sosiaalisen yhteisön liiketoiminta suuntautuu avoimille markkinoille, yhteisöstä alkaa muotoutua tai eriytyä sosiaalinen yritys, joka harjoittaa liiketoimintaa markkinoilla, ja jossa työskentelevät ovat asiakkaiden sijasta työntekijöitä.

Suomen lainsäädännössä sosiaalisesti yhteiseksi on määritelty työpaja, jonka määritelmä on julkisesta työvoimapalvelusta annetun valtioneuvoston asetuksen (1344/2002) 23 §:n 3 momentissa. Usein sosiaalisilla yhteisöillä tarkoitetaan käytännössä kehittyneitä tuotannollisia työkeskuksia, toisin sanoen yleishyödyllistä toimintaa, jossa valmennus, koulutus tai kuntoutus on keskeisin toimintamuoto. Tuotannollinen työkeskus, työpaja ja sosiaalinen yritys voivat olla saman monipalvelukeskuksen organisaation eri toimintamuotoja. Sosiaalisen yrityksen kehitysprosessi on usein alkanut sosiaali- ja terveystalvelujen uudelleenjärjestelystä, jossa yhteiskunnan palvelutarjontaa aletaan kehittää tai sen toimintamuoto lakkautetaan.

1.2. Sosiaaliset yritykset ja niiden tukeminen

Suomalaisista yrityksistä vajaakuntoisia ja pitkäaikaistyöttömiä työllistävät eniten tavalliset yritykset. Yrityksiä, joiden työntekijöistä vähintään 30 prosenttia on vajaakuntoisia tai on ollut työsuhteen alkaessa pitkäaikaistyöttömiä, ei ole tilastoitu. Ilmeistä kuitenkin on, että tällaisia yrityksiä on vähän.

Erityiset työllistämisyksiköt, kuten tuotannolliset työkeskukset, kuten mukautuneet nykyiseen toimintaympäristöön, varsinkin tukijärjestelmien ehtoihin. Useissa tapauksissa työllistämisyksikön tai sen osan muuttuminen sosiaalisesti yritykseksi edellyttäisi siten organisaation tai toimintatavan muutoksia. CEFEC:n mukaiset edellytykset täyttäviä yrityksiä, joiden toiminnan nimenomaisena ja julkilausuttuna tarkoituksena on työllistää heikossa työmarkkina-asemassa olevia, on tällä hetkellä muutamia.

VATES-säätiön laatiman selvityksen mukaan ehdotetut sosiaalisen yrityksen tunnusmerkit täyttää neljä täysin erillistä työllistämisyksikköä: Kajax-tuote, Tampereen invalidien työtuki ry:n työkeskus, Tervatulli Oy ja Tyke Oy, joskaan niiden maksamasta palkkatasosta ei ole kattavaa tietoa. Lisäksi sosiaalipalvelusäätiöiksi organisoitujen työllistämisen monipalvelukeskusten osana toimii joitakin mainitut sosiaalisen yrityksen tunnusmerkit täyttäviä yrityksiä tai yksiköitä, esimerkiksi Raina-säätiön yhteydessä toimiva Tekopoint Oy. Erillisyksiköitä, jotka vähäisessä määrin poikkeavat ehdotetusta määritelmästä, on sanotun selvityksen mukaan kymmenkunta.

Suomessa perustettiin ensimmäinen työosuuskunta vuonna 1993. Vuonna 2001 työosuuskuntia arvioitiin olleen 240. Monet työosuuskunnat täyttävät Emes-verkoston määritelmän. Niiden lukumäärästä ei kuitenkaan ole käytettävissä tietoja.

Koska sosiaalinen yritys rinnastetaan normaaliin yritykseen, sille voidaan myöntää kaikkia niitä tukia ja avustuksia, joilla julkinen valta edistää yritysten perustamista ja kehittämistä. Avustuksia voidaan myöntää investointeihin, käyttöpääoman tarpeisiin, työllistämiseen ja kehittämistoimintaan. Käytännössä sosiaalisen yrityksen yritysmuoto

on voinut vaikuttaa siihen, miten avustuksen myöntäjä suhtautuu rahoitushakemuksiin. Esimerkiksi osuuskuntamuotoisilla yrityksillä on saattanut olla vaikeuksia saada yhteiskunnan avustuksia. Ongelmia saattaa liittyä yritystoiminnan kannattavan toiminnan edellytyksiin ja riittäviin vakuuksiin. Kolmannelle sektorilla toimivalta sosiaaliselta yhteisöltä, joka on perustamassa sosiaalista yritystä, edellytetään kuten muiltakin yritystoimintaa käynnistäväiltä riittäviä valmiuksia ja omarahoitusosuutta.

Vajaakuntoisia työllistävälle yritykselle voi aiheutua kustannuksia siitä, että vajaakuntoisen työhön sijoittuminen edellyttää työkonsepteihin, työmenetelmiin tai työpaikan olosuhteisiin tehtäviä muutoksia ja järjestelyjä. Näitä kustannuksia voidaan korvata työvoimaviranomaisen myöntämällä työolosuhteiden järjestelytuella ja Kansaneläkelaitoksen myöntämällä tuilla.

Työvoimaviranomainen voi edistää sosiaalisten yritysten syntymistä työvoima- ja elinkeinokeskusten ja työvoimatoimistojen asiantuntija-avun lisäksi esimerkiksi Euroopan sosiaalirahaston (jäljempänä: ESR) rahoituksella ja työllisyyspoliittisella projektituella. ESR:n vuosien 2000–2006 kehittämiskumppanuuksia hyödyntävässä Equal-yhteisöaloitteessa on yhtenä teemana yhteisötalouden yrittäjäyys. Yhteisötalouden teemaan kuuluvia hankkeita on jäsen- ja ehdokasmaissa yhteensä 155. Näiden hankkeiden tavoitteena on koota kokemuksia sosiaalisista yrityksistä ja sosiaalisesta yrittäjyydestä.

1.3. Kansainvälinen vertailu

Sosiaalisiksi luokiteltavia yrityksiä syntyi eräissä OECD-maissa jo 1970-luvulla. Käsitteenä sosiaalinen yritys tuli kuitenkin laajemmin esiin vasta 1990-luvulla.

Koska yhtenäisiä sosiaalisen yrityksen määritelmiä ei ole, vertailukelpoiset tiedot sosiaalisten yritysten lukumäärästä ja työllistävyydestä puuttuvat. Jos sosiaalisen yrityksen määritelmässä painotetaan nimenomaisesti yritysluonteisuutta, Euroopan unionin alueella on arvioitu olevan muutamia kymmeniä tuhansia sosiaalisten yritysten työllistämiä työntekijöitä. Jos arvioinnissa korostetaan sosiaalista ulottuvuutta ja luetaan mu-

kaan myös suurelta osin julkisella tuella toimivat yhteisötalouden hankkeet, sosiaalisten yritysten työllistämien määräksi on enimmillään arvioitu 3,5 miljoonaa henkilöä.

Sosiaalinen yrittäjäyys tarvitsee usein yhteiskunnan taloudellista tukea. Voittoa tavoittelemattoman organisaation asema voi oikeuttaa verohuojennuksiin ja muihin etuihin, kuten pääsyyn julkisten tukien piiriin ja hyväntekeväisyyteen liittyviin rahoitusmuotoihin. Esimerkiksi Yhdysvaltain lainsäädännössä on määritelty voittoa tavoittelemattomat järjestöt ja yritykset, joiden joukossa toimii sosiaalisia yrityksiä. Ne toimivat likeyritysten tavoin, mutta käyttävät tulonsa heikossa asemassa olevien työllistämiseksi ja auttamiseksi. Voittoa tavoittelemattomat yritykset saavat Yhdysvalloissa verohelpotuksia samoin kuin niiden toimintaan lahjoittavat yhteisöt ja henkilöt.

Lainsäädännössä sosiaaliset yritykset on varsinaisesti määritelty suhteellisen harvassa maassa. Belgiassa on laissa määritelty sosiaalinen yritys. Italiassa säädettiin laki sosiaalisista osuuskunnista vuonna 1991. Myös Espanjassa, Kreikassa, Portugalissa ja Ranskassa on kussakin laki sosiaalisista osuuskunnista. Saksassa on määritelty vaikeasti vajaakuntoisia työllistävä yritys. Lainsäädännöstä huolimatta samassa maassakin voi olla erilaisia sosiaalisiksi yrityksiksi luokiteltuja hankkeita.

Italia

Italiassa on useiden arvioiden mukaan Euroopan laajin ja edistynein sosiaalisten yritysten järjestelmä.

Italian sosiaaliset yritykset ovat sosiaalisia osuuskuntia, joita lain mukaan on kahta tyyppiä. Laissa määritellään osuuskuntien keskeiseksi tarkoitukseksi toimia kansalaisten ja yhteiskunnan yleiseksi hyödyksi. A -tyypin osuuskunnat tuottavat sosiaali-, terveys- ja koulutuspalveluita. B -tyypin osuuskunnat tuottavat palveluita tai tavaroita, mutta niiden keskeisenä tehtävänä on työllistää huonossa työmarkkina-asemassa olevia. Otaen huomioon laissa esitetyn sosiaalisten osuuskuntien tarkoituksen voidaan niin A kuin B -tyypin osuuskunnat luokitella sosiaalisiksi yrityksiksi. B -tyypin osuuskunnat

täyttävät pääpiirteittäin niin Emesin kuin CEFEC:n määritelmät.

Laissa määritellään työmarkkinoiden huono-osaisten työntekijöiden osuudeksi vähintään 30 prosenttia kaikista työntekijöistä. Huonossa työmarkkina-asemassa oleviksi katsotaan fyysisesti tai psyykkisesti vajaakuntoiset, mielenterveyskuntoutujat, huumeriippuvaiset, alkoholistit, perheensä kanssa vaikeuksissa olevat työkäiset nuoret sekä rikoksesta vankeusrangaistukselle vaihtoehtoiseen rangaistukseen tuomitut. Työllistäessään vähintään mainitun osuuden B -tyypin osuuskunnan ei tarvitse maksaa työllistämistään heikossa työmarkkina-asemassa olevista sosiaaliturvamaksuja. Sillä on lisäksi tiettyjä etuoikeuksia verrattuna muihin pieniin ja keskikokoisiin yrityksiin, kuten oikeus saada ilman tarjousten kilpailuttamista julkisia tilauksia. Etujen edellytyksenä on, että työllistettyjen huono-osaisuudesta on viranomaisen vahvistus.

A- ja B -tyypin sosiaaliset osuuskunnat on vapautettu arvonlisäveron maksamisesta.

Osuuskuntien perustamista ja toimintaa tuetaan valtakunnallisesta rahastosta. Rahasto saa varansa siten, että jokainen osuuskunta maksaa siihen vuosittaisesta tulostaan kolme prosenttia.

Italian sosiaalisten osuuskuntien menestyksellisen toiminnan perustaksi arvioidaan yleisesti se, että sosiaaliset osuuskunnat eivät toimi vain yksittäisinä yrityksinä, vaan yritysjärjestelmänä. Järjestelmä on syntynyt alueellisten, paikallisten sekä kansallisten yhteenliittymien pohjalta. Yhteenliittymät avustavat osuuskuntia muun muassa tuotanto- ja palvelusopimusten tekemisessä ja rahoitusjärjestelyjen suunnittelussa. Ne tarjoavat osuuskunnille koulutus- ja kirjanpito palveluja sekä neuvontaa liiketoiminnassa ja markkinoinnissa. Sosiaalisen osuuskuntayhteisön (Consortio per l'Impresa Sociale) tavoitteena on kehittää sosiaalista yrittäjyyttä koko Italiassa. Se muodostaa yhdessä toisen yhteistyökonsortion kanssa kansallisen sosiaalisten osuuskuntien liiton (Consortio Nazionale della cooperazione sociale DROM).

B -tyypin osuuskuntia oli vuonna 2000 noin 1 900. Ne työllistivät yhteensä 32 000 työntekijää, joista 13 500 oli laissa tarkoitettuja heikossa työmarkkina-asemassa olevia.

A -tyypin sosiaalisten osuuskuntien lukumäärä samoin kuin niissä työllistettyjen määrä oli noin kaksinkertainen B -tyypin osuuskuntiin verrattuna.

Saksa

Saksassa säädettiin heinäkuussa 2001 laki vaikeasti vajaakuntoisia työllistävästä sosiaalisesta yrityksestä. Laissa määritelty sosiaalinen yritys on CEFEC:n määritelmän mukainen, kuitenkin täydennettynä niin, että vaikeasti vajaakuntoisten osuuden tulee olla vähintään 25 prosenttia, mutta osuus ei saa säännönmukaisesti ylittää 50 prosenttia työntekijöistä. Myös Saksassa on sosiaalisten yritysten tukiorganisaatio, FAF gGmbH, joka tukee lisäksi sosiaalista kuntouttamista ja työllistämistä harjoittavia, usein voittoa tavoittelemattomia organisaatioita ja instituutioita. FAF gGmbH arvioi Saksan määritelmän mukaisten sosiaalisten yritysten työllistävän noin 10 000 henkilöä.

Iso-Britannia

Iso-Britannian hallitus määritteli sosiaalisen yrityksen heinäkuussa 2002 julkistetussa sosiaalisten yritysten strategiassaan. Määritelmän mukaan sosiaalinen yritys käy kaupaa tavaroilla tai palveluilla, mutta sen tarkoituksena on myös edistää yhteiskunnallista tavoitetta. Määritelmä korostaa, että sosiaalinen yritys on ennen muuta liikeyritys ja tavoittelee ylijäämää toiminnastaan. Sosiaalinen yritys sijoittaa kuitenkin voittonsa ensisijaisesti yrityksen toimintaan tai sitä ympäröivän yhteisön hyödyksi, eikä se jaa voittoa omistajilleen. Sosiaaliset yritykset voivat olla yhteisötalouden yrityksiä tai tavallisia liikeyrityksiä, esimerkiksi osuuskuntia. Yhteistä niille on yhteiskunnallisen tavoitteen ja liiketoiminnan yhdistäminen.

Sosiaalisten yritysten strategiaan liittyen hallitus julkisti maaliskuussa 2003 ehdotuksensa uudesta sosiaalisille yrityksille tarkoitettusta yhtiömuodosta. Uudella yhtiömuodolla pyritään selkiyttämään sosiaalisten yritysten asemaa ja helpottamaan niiden luototuksen saantia rahoittajilta tavallisia yhtiöitä edullisemmin ehdoin. Ehdotuksen mukaan sosiaalinen yritys rekisteröitäisiin kuin mikä

tahansa yhtiö. Yhtiön sosiaalinen ulottuvuus tutkittaisiin ennen rekisteröintiä. Yhtiön tulisi esittää vuosittain selonteko toimistaan yhteiskunnallisen hyödyn edistämiseksi. Yhteiskunnallisen hyödyn arvioisi perustettava asiamiestoimisto. Yhtiön tulisi sijoittaa osa voitostaan yhteisön hyväksi.

Social Firms UK on vuonna 1999 perustettu yhtiö, jonka tavoitteena on edistää sosiaalisten yritysten toimintaa. Se määrittelee CEFEC:n määritelmän mukaisen yrityksen sosiaalisesti yritykseksi silloin, kun heikossa työmarkkina-asemassa olevien osuus on vähintään 25 prosenttia. Social Firms UK täydentää määritelmää sosiaalisesta yrityksestä siten, että sosiaalisen yrityksen tulee hankkia tuloistaan vähintään 50 prosenttia myynnillä. Social Firms UK käyttää myös käsitettä syntymässä oleva sosiaalinen yritys. Syntymässä oleva sosiaalinen yritys täyttää muutoin määritelmän, muttei vielä ole onnistunut työllistämään sanottua osuutta vajaakuntoisia tai muita heikossa työmarkkina-asemassa olevia, eikä ole yltänyt myynnillään vaadittuun vähintään 50 prosenttiin tuloistaan.

Social Firms UK teki selvityksen määritelmänsä mukaisista sosiaalisista yrityksistä. Selvityksen mukaan joulukuussa 2002 Iso-Britanniassa oli 164 sosiaalista tai syntymässä olevaa sosiaalista yritystä. Yritykset työllistivät yhteensä 1 297 henkilöä, joista 690 oli vajaakuntoisia tai muutoin heikossa työmarkkina-asemassa olevia.

Ruotsi

Ruotsissa perustettiin vuonna 1980 erityisesti vajaakuntoisten työllistämiseksi maanlaajuinen Samhällsföretag-säätiö, joka yhtiöitettiin vuonna 1992. Samhall-konsernin organisaatiota on sittemmin muutettu useita kertoja. Vuodesta 2002 se on toiminut yhtenä valtion kokonaan omistamana yhtiönä, Samhall AB:na, joka on jaettu kahteen henkilöstöä kehittävään osastoon ja neljään liiketoimintaosastoon.

Samhallin tehtävät työvoimapolitiikassa ja vajaakuntoisten sijoittamisessa on määritelty yhtiöjärjestyksessä. Yhtiöjärjestyksensä mukaan Samhallin tehtävänä on luoda siellä missä tarvetta ilmenee vajaakuntoisille mielekkäitä ja kehittäviä työpaikkoja tuottamalla

tavaroita ja palveluita. Lisäksi Ruotsin hallitus ja Samhall sopivat vuosittaisista tavoitteista. Vuoden 2002 sopimuksen mukaan perustavoitteet olivat:

- työllisyystavoite: työllistää vajaakuntoisia vähintään 28,5 miljoonaa työtuntia,

- työllisyystavoite ryhmittäin: työllistetyistä vähintään 40 prosenttia on mielenterveysongelmaisista, kehitysvammaisista tai monivammaisista,

- sijoittuminen työmarkkinoille: vähintään viisi prosenttia työllistetyistä sijoittuu avoimille työmarkkinoille,

- taloudellinen tavoite: toimintaa hoidetaan voimavaroja tehokkaasti hyödyntäen.

Samhall saa noin puolet tuloistaan valtion talousarviosta, mutta muutoin se ei toimintaperiaatteiltaan eroa tavallisista yhtiöistä. Sillä ei ole monopoliasemaa eikä etuoikeuksia julkisissa hankinnoissa. Samhallilla on eri puolilla Ruotsia noin 300 tuotanto- tai palvelupistettä ja se toimii sekä alihankkijana että tuottajana.

Samhallin työllistämät vajaakuntoiset henkilöt osoittaa työnvälitys. Vuoden 2002 lopussa Samhall työllisti 24 386 vajaakuntoista. Vuonna 2002 työn aloittaneita oli 2 079. Samhall työllistää myös niin sanottuja suoraan työllistettyjä, jotka eivät ole vajaakuntoisia ja joiden ei tarvitse olla työnvälityksen osoittamia. Suoraan työllistettyjä palkataan työtehtäviin, jotka eivät sovellu vajaakuntoisille tai joihin heitä ei ole saatavissa.

Samhallin keskeisenä tavoitteena on tarjota mahdollisuus työhön osallistumiseen. Tämän lisäksi se järjestää työllistetyille työhön oppimista ja työhönsijoittumista sekä perustaitoja edistävää koulutusta.

Samhall on tilastojensa mukaan joka vuosi vuodesta 1992 saavuttanut tavoitteensa ensisijaisryhmien työllistämiseksi. Valtiontalouden tarkastusvirasto vastaavan Riksrevisionsverketin selvityksessä ("Samhall – en effektiv åtgärd?", RRV 1999:18) kuitenkin arvosteltiin voimakkaasti Samhallin esittämiä tuloksia ja sen toimintaa.

Ruotsin hallitus asetti marraskuussa 2002 selvitysmiehen tekemään uudistusehdotuksen Samhallin toiminnasta. Selvitys annettiin hallitukselle kesäkuussa 2003. Selvityksessä asetettiin kyseenalaiseksi Samhallin koko toiminta nykyisessä muodossaan. Perustelui-

na esitettiin muun muassa korkeat kustannukset ja avoimille työmarkkinoille siirtyneiden työllistettyjen vähäinen määrä. Selvitysmiehen ehdotuksen mukaan Samhallille vajaakuntoisten työllistämisen korvauksena maksettava valtionapu lopetetaan kokonaan viiden vuoden kuluessa. Valtionavun sijaan selvitysmies ehdotti yleistä tukijärjestelmää vajaakuntoisten työllistämiseksi.

Ruotsissa toimii sosiaalisia osuuskuntia, joita on arvioitu olevan 90. Ne työllistävät noin 1 400 henkilöä. Ensimmäiset työosuuskunnat syntyivät 1980-luvun lopussa mielen-terveyshenkilöstön ja mielen-terveysjärjestöjen aloitteesta. Osuuskunnat tarjosivat mielen-terveysongelmallisille työtilaisuuksia tai työharjoittelua, joita muutoin oli niukasti saatavilla. Sittenkin työosuuskuntiin on liittynyt myös muita vajaakuntoisia. Noin kaksi kolmannesta työllistetyistä saa tukea terveys- ja sairausvakuutusjärjestelmästä.

1.4. Vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien työllistämisen edistäminen

1.4.1. Julkinen työvoimapalvelu

Työvoimatoimistoissa oli Suomessa vuonna 2002 yhteensä 67 000 vajaakuntoista työttöntä työnhakijaa. Pitkäaikaistyöttömiä oli työnhakijoina 147 500. Osa pitkäaikaistyöttömistä tilastoitiin myös vajaakuntoisiin. Vajaakuntoisella tarkoitetaan henkilöä, jolla on sellainen vamma, sairaus tai vajavuus, joka huomattavasti vähentää hänen mahdollisuuksiaan saada sopivaa työtä, säilyttää työpaikka tai edetä työssä.

Vajaakuntoisten osuus kaikista työttömistä oli vuonna 2002 noin 12 prosenttia. Työttömistä työnhakijoista oli 25,5 prosenttia yhtäjaksoisesti vuoden työttömänä olleita. Vajaakuntoisista työttömistä pitkäaikaistyöttömiä vuonna 2002 oli 29 300 (43 prosenttia). Erityisesti ikääntyvien vajaakuntoisten samoin kuin heikosti koulutettujen vajaakuntoisten toistuvaistyöttömyys on yleistä. Vuonna 2002 53 prosenttia kaikista vajaakuntoisista työnhakijoista oli vailla ammatillista koulutusta. Kaikista vajaakuntoisista työnhakijoista yli 45 -vuotiaiden osuus oli 60 prosenttia. Ikääntyvien henkilöiden vajaakuntoisuudelle

on tyypillistä usean pitkäaikaissairaudesta saamaaikaisuus.

Vajaakuntoisille ja työttömille on tarjolla julkisesta työvoimapalvelusta annetussa laissa (1295/2002) tarkoitetut työnvälityspalvelut, ammatillisen kehittymisen palvelut, kuten työvoimapolitiittinen aikuiskoulutus sekä palveluihin liittyvät tukipalvelut. Vajaakuntoisille tarjotaan erityis- ja palveluna ammatillista koulutusta, josta säädetään lain 6 luvun 13 §:ssä. Ammatillista koulutusta voidaan tukea erityisin tukitoimenpitein, esimerkiksi työkoekiluilta työpaikalla.

Tukityöllistämällä on tärkeä osa vajaakuntoisille työnhakijoille tarjottavana palveluna. Julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain 3 luvun 3 §:n 3 momentin mukaan työllisyysmäärärahojen avulla tuetaan erityisesti pitkäaikaistyöttömien, nuorten ja vajaakuntoisten työllistymistä. Työllistämistukijärjestelmästä säädetään lain 7 luvussa. Tuen ehdot ja määrä ovat työllistettävien eri ryhmille yhtenäiset. Kuitenkin vajaakuntoisten osalta työllistämistukijakso voi julkisesta työvoimapalvelusta annetun valtioneuvoston asetuksen 25 §:n mukaan olla enintään 24 kuukautta, kun muiden osalta tukijakso voi olla enintään kymmenen kuukautta. Oppisopimuksen perusteella työllistämistuki voidaan myöntää enimmäisaikojen estämättä koko sopimusjaksolle. Työttömyysturvallaissa (1290/2002) tarkoitettua yhdistelmätukea voidaan myöntää enintään kahdeksi vuodeksi. Jos työmarkkinavalmiudet ovat niin heikot, ettei niitä voida yksinomaan työtä tekemällä riittävästi parantaa, tulee tukityön rinnalla käyttää esimerkiksi koulutusta, joka voidaan yhdistää tukityön kanssa sanotun asetuksen 26 §:ssä tarkoitetuksi palvelukonaisuudeksi.

Jäljempänä esitetyissä työllistämistuen avulla työllistettyjen määrissä ovat mukana sekä kansallisin määrärahoihin että ESR – projektien yhteydessä tehdyt työllistämispäätökset. Vuonna 2002 ESR –määrärahoilla aloitti työllistettynä 3 500 henkilöä eli noin viisi prosenttia työssä tai toimenpiteessä aloittaneista. ESR –toiminnassa työllistämistukea käytetään eniten kuntasektorilla.

Vajaakuntoisia työllistettiin työllisyysmäärärahoihin yhteensä 11 400, joista yhdistelmätuella työllistettiin 5 200. Eniten työllistettiin

tuki- ja liikuntaelinten tauteja sairastavia, joiden osuus on noin kolmannes kaikista vajaakuntoisista työllistetyistä. Seuraavaksi suurimpia ryhmiä olivat hengityselinten tauteja sairastavat (15 prosenttia) ja mielenterveyden häiriötä sairastavat (14 prosenttia). Työttöminä työnhakijoina olleista vajaakuntoisista työllistettiin 17 prosenttia. Vajaakuntoisten osuus yhdistelmätuella työllistyneistä on noin 20 prosenttia. Työllistämistuella vajaakuntoisia työllistettiin eniten kuntiin, joissa työllistettyjen vajaakuntoisten osuus oli 19 prosenttia kaikista työllistämistuella työn aloittaneista. Yhdistelmätuella työllistetyistä suurin osa työllistyi kolmannelle sektorille.

Vuonna 2002 kaikista palkkauskustannuksiin maksettavalla työllistämistuella aloittaneista vajaakuntoisia oli noin 17 prosenttia. Vastaavasti työttömänä työnhakijana olleista vajaakuntoisista työllistettiin 8 prosenttia, yhdistelmätuki mukaan luettuna yli 16 prosenttia. Työllistämistuella aloittaneiden vajaakuntoisten osuus kaikista työllistetyistä vaihtelee tukimuodoittain. Kuntasektorille yhdistelmätuella ja työllistämistuella työllistettyjen vajaakuntoisten osuus oli suurempi kuin muissa tukimuodoissa. Suurin osa työllistetyistä vajaakuntoisista on ollut työttöminä työnhakijoina alle vuoden ennen työllistymistään.

Vuonna 2002 vajaakuntoisia kaikista pitkäaikaistyöttömistä oli 29 300, eli 20 prosenttia. Palkkauskustannuksiin maksettavalla työllistämistuella työn aloittaneista pitkäaikaistyöttömiä oli 36 300, eli 62 prosenttia. Tässä tarkastelussa ovat mukana yhdenjakoisesti työttöminä olleiden lisäksi työnhakijat, joiden useiden työttömyysjaksojen yhteenlaskettu kesto on vähintään 12 kuukautta. Pitkäaikaistyöttömiä työllistettiin työllistämistuella keskimääräistä harvemmin oppisopimukseen, starttirahalla ja osa-aikalisällä. Yhdistelmätuella aloittaneista valtaosa oli pitkäaikaistyöttömiä. Muissa tukimuodoissa pitkäaikaistyöttömien osuus oli noin 37 prosenttia kaikista työllistetyistä.

Edellä kuvattu lainsäädäntö antaa mahdollisuuden 24 kuukauden työllistämistukijaksoihin. Tilastotietojen mukaan vajaakuntoisten työllistämisyksiköt ovat harvoin kestoaltaan kaksi vuotta. Useimmiten työllistämisyksiköt kestää enintään kuusi kuukautta. Tilastotietoa

kuitenkin vääristää jossain määrin se, että henkilön jatkaessa työllistettynä niin sanotulla jatkopäätöksellä, työllistämisyksikö voidaan virheellisesti tilastoida uudeksi työhön sijoitukseksi.

Julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain 7 luvun 3 §:ssä säädetään työsuhteeseen liittyvistä työllistämistuen edellytyksistä. Pykälän 3 momentin mukaan työnantaja ei saa sijoittaa muun työn järjestäjän tehtäviin työllistettyä, jonka palkkauksen on myönnetty työllistämistukea. Valtioneuvoston asetuksella voidaan kuitenkin säätää kunnan, yhdistyksen ja säätiön oikeudesta sijoittaa työllistetty muun työn järjestäjän tehtäviin ja edelleen sijoituksen ehdoista. Pykälän 4 momentissa säädetään yritykselle myönnettävästä työllistämistuesta. Lähtökohtaisesti yritykselle voidaan myöntää tukea vain toistaiseksi voimassa olevan työsopimuksen perusteella. Työllistämistukea voidaan kuitenkin myöntää määräaikaisen työsopimuksen perusteella yritykselle:

- 1) yhdistelmätukena;
- 2) oppisopimuskoulutukseen;
- 3) palvelukokonaisuuteen liittyvän työtilaisuuden järjestämiseksi vaikeasti työllistettävän työllistymisedellytysten parantamiseksi;
- 4) pitkäaikaistyöttömän palkkaamiseen vuorotteluvapaasijaiseksi;
- 5) metsänparannustöiden suorittamiseen.

1.4.2. Työllistymistä edistävä toiminta

Sosiaalihuollolla tarkoitetaan sosiaalihuoltolain (710/1982) mukaan kunnan vastuulla olevia sosiaalipalveluja, toimeentulotukea, sosiaaliavustuksia, sosiaalista luottoa ja niihin liittyviä toimintoja, joiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksityisen henkilön, perheen sekä yhteisön sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä. Sosiaalihuoltolain 17 §:n mukaan kunnan tehtävänä on järjestää sosiaalipalveluna vammaisten työllistymistä tukevaa toimintaa ja työtoimintaa, jotka ovat työllistämiskeinoina toissijaisia suhteessa työhallinnon työvoimapalveluihin. Aiemmin vastaavaa toimintaa toteutettiin invalidihuoltolain nojalla ja sosiaalihuoltolain mukaisina muina sosiaalipalveluina. Kehitysvammaisten erityishuollosta annettu laki (519/1977) sisältää työtoiminnan järjestämisen yhtenä

erityishuollon palveluna. Pitkäaikaisesti työtömien henkilöiden työtoiminnasta säädetään kuntouttavasta työtoiminnasta annetussa laissa (189/2001)

Säännösten päämääränä on vammaisten ja vajaakuntoisten henkilöiden työllistymisedellytysten parantaminen. Tavoitteena on edistää niiden sellaisten vammaisten ja vajaakuntoisten työllistymistä avoimille työmarkkinoille, joilla ponnisteluista huolimatta ei ole mahdollisuutta työllistyä muulla tavoin. Työllistymistä voidaan edistää erilaisilla työllistämismenetelmillä ja toimintatavoilla. Kunkin työllistettävän kohdalla voidaan valita hänen henkilökohtaisiin ja muihin olosuhteisiinsa parhaiten soveltuva työllistämismuoto. Sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetun lain (733/1992) mukaan kunta voi järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon alaan kuuluvat tehtävät hoitamalla toiminnan itse, yhdessä muun kunnan tai muiden kuntien kanssa, olemalla jäsenenä kuntainyhtymässä tai hankkimalla palvelun valtiolta, toiselta kunnalta, kuntayhtymältä tai muulta julkiselta taikka yksityiseltä palvelujen tuottajalta.

Laissa säädettyjen toimintamuotojen lisäksi valtakunnalliset vammaisjärjestöt suuntaavat ja järjestävät omille kohderyhmilleen runsaasti erilaista työllistymistä tukevaa toimintaa.

Sosiaalihuoltolain mukainen toiminta

Sosiaalihuoltolain 27 d §:n mukaan vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevalla toiminnalla tarkoitetaan erityisten työhön sijoittumista edistävien kuntoutus- ja muiden tukitoimien järjestämistä. Työllistymistä tukeva toiminta tulee kysymykseen silloin, kun työvoimapalvelut tai työvoimapolitiittiset toimenpiteet eivät ole riittäviä henkilön vammaisuuden, sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi, vaan hän tarvitsee lisäksi erityisiä tukitoimia työllistyäkseen avoimille työmarkkinoille. Työhön sijoittumista edistävät tukitoimenpiteet voivat olla esimerkiksi tuetun työllistymisen kuntoutus- tai valmennustoimia, joiden avulla vammaiset henkilöt voivat työllistyä koko- tai osa-aikaisiin työsuhteisiin tavallisille työpaikoille. Toimenpiteiden tulee tarvittaessa auttaa siirtymistä

työkyvyttömyyseläkkeeltä työelämään.

Vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevan toiminnan osana voidaan järjestää aiemman suojatyön tyyppistä työtä, jossa työntekijä on työsopimuslaissa (55/2001) tarkoitettussa työsuhteessa palvelun tuottajaan. Palkkauksen osalta lähtökohtana on, että siitä sovitaan työehtosopimuslaissa (436/1946) tarkoitetulla tavallisella työehtosopimuksella yleissitovan työehtosopimuksen estämättä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että myös sellaiset rekisteröidyt työntekijäyhdistykset, joiden toimialueena ei ole koko valtakunta, voivat sopia työnantajan kanssa työehtosopimuksella työntekijän työssä sovellettavasta palkasta. Työnantajapuolelta sopimuksen voi solmia yksittäinen työnantaja eli esimerkiksi työn järjestäjänä toimiva yksityinen palvelun tuottaja. Työehtosopimuksen solmimisen edellytyksenä on kuitenkin se, että työnantaja tai työntekijöiden yhdistys ei ole työehtosopimuslain 4 §:n nojalla sidottu samasta asiasta toisin ehdoin aiemmin tehtyyn työehtosopimukseen. Jos työntekijän tekemästä työstä ei ole lainkaan solmittu työehtosopimusta, on työntekijälle maksettava tavanomainen ja kohtuullinen palkka.

Sosiaalihuoltolain 27 e §:n mukaan sosiaalipalveluna järjestettävällä vammaisten henkilöiden työtoiminnalla tarkoitetaan toimintakyvyn ylläpitämistä ja sitä edistävää toimintaa. Toiminta on hyvin monimuotoista eikä sen sisältöä ole mahdollista täsmällisesti määritellä yksiselitteisellä säännöksellä. Työtoimintaa järjestetään työkyvyttömillä henkilöille, joilla vammaisuudesta johtuen ei ole edellytyksiä osallistua työllistymistä tukevana toimintana järjestettyyn työhön ja joiden toimeentulo perustuu pääosin sairauden tai työkyvyttömyyden perusteella myönnettäviin etuuksiin. Vammaisten henkilöiden työtoimintaan osallistuva henkilö ei ole työsopimuslain tarkoittamassa työsuhteessa toiminnan järjestäjään tai palvelun tuottajaan.

Kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien työtoiminta

Kehitysvammaisten erityishuollosta annettu laki koskee erityishuollon antamista henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai ke-

hitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluita. Erityishuollon tarkoituksena on edistää henkilön suoriutumista päivittäisistä toiminnoista, hänen toimeentuloaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan sekä turvata hänen tarvitsemansa hoito ja muu huolenpito.

Eräs erityishuoltoon kuuluvista palveluista on työtoiminnan ja asumisen järjestäminen sekä muu vastaava yhteiskunnallista sopeutumista edistävä toiminta. Kehitysvammaisten työtoiminta on huoltosuhteista ja toiminnan piirissä olevat kehitysvammaiset saavat enintään työosuusrahan suuruista korvausta tekemästään työstä. Yhtenä toimintamuotona järjestetään yksikön ulkopuolista toimintaa, esimerkiksi avotyötoimintaa. Tällöin vajaakuntoinen työskentelee työkeskuksen ulkopuolella yksityisellä tai julkisella sektorilla ilman työsuhdetta työtoimintayksikköön tai avotyöpaikkaan. Joissain tapauksissa kehitysvammaisten työtoimintayksiköt harjoittavat myös tuotteiden ja palveluiden myyntiä ulkopuolisille asiakkaille.

Mielenterveyslain (1116/1990) mukaan kunnan tulee huolehtia alueellaan mielenterveyspalvelujen järjestämisestä osana kansanterveystyötä ja sosiaalihuoltoa. Kunnan tai kuntayhtymän on huolehdittava siitä, että mielenterveyspalvelut järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisiksi kuin tarve edellyttää.

Kunnat järjestävät mielenterveyskuntoutujien työtoimintaa osana mielenterveyspalveluja. Työtoiminnan tavoitteena on kuntoutujien vuorovaikutustaitojen ja sosiaalisten voimavarojen kehittäminen. Työtoimintaa järjestetään työkeskuksissa ja myös avotyötoimintana, jolloin vajaakuntoinen työskentelee työkeskuksen ulkopuolella yksityisellä tai julkisella sektorilla ilman työsuhdetta työtoimintayksikköön tai avotyöpaikkaan.

Työtoimintaan osallistuvat henkilöt eivät ole työsuhteessa, vaan heidän toimeentulonsa perustuu eläkkeisiin ja muuhun sosiaaliturvaan. Tekemästään työstä kuntoutujat saavat korkeintaan työosuusrahan suuruista korvausta. Työosuusrahaksi kutsutaan työllistämisyksikön työtoiminnassa olevalle vajaakuntoiselle maksamaa, veroista ja sosiaalivaikutusmaksuista vapaata palkkiota.

Mielenterveyskuntoutujien klubitalotoiminta ja siihen liittyvä siirtymätyö on alkanut Suomessa vuonna 1995. Toimintaa järjestävät yksityiset järjestöt ja yhdistykset sekä muutama kuntayhtymä. Klubitalotoimintaa ei säännellä laissa. Valtaosa toiminnan rahoituksesta on julkista tukea. Toiminnan suurin rahoittaja on ollut raha-automaattiyhdistys. Käytännössä klubitalo on mielenterveyskuntoutujien ja henkilökunnan yhdessä muodostama kuntouttava yhteisö, joka tarjoaa jäsenilleen mahdollisuuksia palata takaisin yhteiskuntaan ja työelämään mielenterveysongelmien jälkeen. Klubitalotoiminnan eräänä tavoitteena on auttaa jäseniä siirtymään normaaliin työelämään niin sanottujen siirtymätyöpaikkojen kautta. Klubitalo ei itse työllistä jäseniään harjoittamalla liiketoimintaa, vaan tavoitteena on nimenomaan työllistyminen avoimille työmarkkinoille. Klubin henkilökunta ja jäsenet hoitavat sijoittumisen siirtymätyöpaikkaan. Siirtymätyössä olevat henkilöt työskentelevät työnantajan tiloissa normaalissa työsuhteessa ja heille maksetaan työehtosopimuksen mukaista palkkaa.

Kuntouttava työtoiminta

Kuntouttavasta työtoiminnasta annetussa laissa säädetään toimenpiteistä, joilla on tarkoitus parantaa pitkään jatkuneen työttömyyden perusteella työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saavan henkilön edellytyksiä työllistyä ja elämänhallinnan edellytyksiä. Kuntien ja työvoimaviranomaisen yhteistyötä on tiivistetty velvoittamalla viranomaiset laatimaan aktivointisuunnitelman yhdessä työttömän kanssa. Aktivointisuunnitelmaan voidaan sisällyttää julkisesta työvoimapaalvelusta annetun lain mukaisia työllistymistä edistäviä toimenpiteitä sekä tarvittaessa erilaisia sosiaali-, terveys-, koulutus- ja kuntoutuspalveluita. Erityisenä sosiaalipalvelun muotona suunnitelmaan voidaan sisällyttää kuntouttava työtoiminta.

Aktivointisuunnitelmaa tehtäessä on kartoitettava aluksi mahdollisuudet tarjota henkilölle työhallinnon järjestämiä työllistymistä edistäviä toimenpiteitä. Jos työvoimatoimiston arvion mukaan toimenpiteitä ei seuraavan kolmen kuukauden aikana ole tarjottavissa, kunnan tulee tarjota henkilölle kuntouttavaa

työtoimintaa. Kuntouttava työtoiminta on tarkoitettu pitkään työttömänä olleille, joiden pääasiallinen toimeentulo on perustunut työmarkkinatukeen tai toimeentulotukeen ja joiden todennäköiset mahdollisuudet työllistyä muilla toimenpiteillä ovat vähäiset. Kuntouttava työtoiminta on aina toissijainen työhön, koulutukseen tai muuhun työvoimaviranomaisen tarjoamaan toimenpiteeseen nähden. Kuntouttava työtoiminta ei tapahdu työ- eikä virkasuhteessa, mutta se on järjestettävä niin, ettei sillä korvata normaalisti virka- tai työsuhteessa tehtävää työtä.

Kuntouttavaa työtoimintaa ei järjestetä yrityksissä.

1.5. Nykytilan arviointi

Vajaakuntoisuus on työvoimapolitiittisista ja muista edellä kuvatuista toimenpiteistä huolimatta merkittävä riskitekijä työmarkkinoilta syrjäytymiseen, vaikkakin kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien (pitkäaikaistyöttömät vajaakuntoiset) määrä onkin vuodesta 2001 alkaen vähentynyt. Pitkäaikaistyöttömyys on edelleen suhteellisen korkea ja muodostaa huomattavan osan rakenteellisesta työttömyydestä. Työllisyysmäärärahojen käytössä vajaakuntoiset ja pitkäaikaistyöttömät ovat tukia käytettäessä etusijalla. Työvoimapolitiikan linjausten mukaisesti kummankin ryhmän osuus työllistetyistä ylittää heidän osuutensa kaikista työttömistä.

Työllisyysasteen nostamiseksi ja työmarkkinoilta syrjäytymisen ehkäisemiseksi on tärkeää löytää uusia ratkaisuja ja keinoja rakenteellisen työttömyyden alentamiseksi. Julkisen työvoimapalvelun tavoitteiden tai useimpien työttömienkään kannalta ei sinänsä ole tärkeää, kenen palveluksesta he löytävät työtä. Kuitenkin eri arvioiden mukaan 20–30 prosenttia työttömistä vajaakuntoisista, eli vuosittain noin 15 000 työtöntä hyötyisi eniten erityistyöllistämistä, jonka muotona voisi olla myös työllistyminen sosiaaliseen yritykseen.

Julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain 2 luvun 2 §:stä ilmenevänä tavoitteena on, että julkisen työvoimapalvelun toimin edistetään työllistymistä avoimille työmarkkinoille joko suoraan tai työnhakijan työmarkkinavalmiuksia parantamalla. Tämän tavoitteen

kannalta työllistymisestä liiketaloudellisiin perustein toimivaan sosiaaliseen yritykseen on etua.

Suomessa jo toimivat sosiaalisiksi luokiteltavat yritykset ja niiden parissa työskentelevät ovat pitäneet tärkeänä, että sosiaalinen yritys määritellään ja se erotetaan sosiaalisista yhteisöistä. Eräänä keskeisenä perusteluna määrittelylle on esitetty, että sosiaalisten yhteisöjen harjoittama liiketoiminta synnyttää nykyisin epäilyjä kilpailun vääristymisestä ja markkinahäiriöistä.

Sosiaaliset yritykset eivät yksin ole ratkaisu rakenteellisen työttömyyden alentamiseen, vaan vajaakuntoisten ja muiden heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistämiseen tarvitaan erilaisia ratkaisumalleja. Sosiaaliset yritykset tarjoaisivat kuitenkin uusia työllistymismahdollisuuksia. Siksi sosiaalisella yrityksellä ja sosiaalisella yritystoiminnalla laajemminkin olisi tärkeä osa työllisyysastetavoitteen toteuttamisessa.

Jotta sosiaalinen yritys voisi toimia kilpailukykyisesti muiden yritysten kanssa, se tarvitsee useimmiten yhteiskunnalta taloudellista tukea vajaakuntoisten palkkauskustannuksiin. Vajaakuntoisia työllistävän yrityksen taloudellinen tukeminen on perusteltua silloin, kun työllistetyn yrityksessä tuottama lisäarvo on normaalikuntoista työntekijää alhaisempi.

2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelman mukaan annetaan lakiesitys sosiaalisista yrityksistä ja niiden perustamista tuetaan. Sosiaalisilla yrityksillä on yhtymäkohotia hallitusohjelman keskeisiin talous-, työllisyys- ja veropoliittisiin linjauksiin, erityisesti matalapalkkaiseen työhön kohdistuvan kysynnän lisäämiseen.

Esityksen tavoitteena on täsmentää jo toimivien sosiaalisten yritysten asemaa sekä tukea uusien syntymistä. Viimesijaisena tavoitteena on luoda sosiaalisten yritysten palveluksessa uusia työntekomahdollisuuksia erityisesti työttömille vajaakuntoisille ja pitkäaikaistyöttömille, joista valtaosalla olisi näin saadun työkokemuksen ja työmarkkinavalmiuksien johdosta aiempaa paremmat mahdollisuudet päästä avoimille työmarkkinoille.

Tarkoituksena on, että erityisesti pitkäaikaisyöttömien osalta sosiaalinen yritys on siirtymätyöpaikka avoimille työmarkkinoille.

Hallitusohjelman mukaan selvitetään mahdollisuudet ottaa käyttöön vammaisen tai vajaakuntoisen työllistävälle työnantajalle maksettava työntekijän yksilöllisen työkuoron aleneman mukaan räätälöity hyvin pitkäaikainen, jopa pysyvä työllistämistuki. Osalle vajaakuntoisista, erityisesti vammaisille työttömille sosiaalinen yritys saattaisi siten tarjota pysyväisluonteisen tuetun työpaikan.

Sen sijaan lakiesityksen tavoitteena ei ole muuttaa tai heikentää esimerkiksi työpajojen, tuotannollisten työkeskusten tai edellä jaksossa 1.4.2. kuvatun toiminnan asemaa. Niillä kaikilla on edelleen tärkeä tehtävä vammaisten, vajaakuntoisten ja muiden heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistymisen edistäjänä.

Sosiaalisten yritysten aseman vakiinnuttamiseksi sosiaalisen yrityksen puitteet, kuten sen käsite sekä oikeudet ja velvollisuudet ehdotetaan säädettäväksi lailla. Kauppa- ja teollisuusministeriön asettamassa työryhmässä kehitetyissä malleissa erillinen lainsäädäntö ei ollut ensisijainen vaihtoehto. Määrittely lailla on kuitenkin tarpeen, koska esityksessä ehdotetaan sellaisia tukijärjestelmiä, jotka mahdollistavat taloudellisen tuen erityisin ehdoin sosiaalisille yrityksille. Lisäksi eri hallinnonaloilla samalla tavoin määritelty käsite lisäisi mahdollisuuksia koordinoitusti parantaa heikossa työmarkkina-asemassa olevien asemaa.

Sosiaalisella yrityksellä tarkoitettaisiin liiketaloudellisin periaattein hyödykkeitä tuottavaa, kaupparekisteriin merkittyä elinkeinonharjoittajaa, jonka henkilöstöstä huomattava osa on vajaakuntoisia tai yhteenlasketuna vajaakuntoisia ja pitkäaikaistyöttömiä. Huomattavana osana henkilöstöstä pidettäisiin vähintään 30 prosenttia yrityksen koko työntekijämäärästä. Lakiesityksen tarkoitus on tarjota työllistymismahdollisuuksia erityisesti vajaakuntoisille työttömille. Tämän vuoksi työllistettyjen 30 prosentin osuuteen tulisi aina kuulua vajaakuntoisia. Työllistettyjen osuuteen voidaan lisäksi lukea sellaiset pitkään työttömänä olleet vaikeasti työllistettävät, jotka on muussa lainsäädännössä yksiselitteisesti määritelty. Sosiaaliselta yrityk-

seltä edellytettäisiin, että sen kaikilla työntekijöillä on samat työmahdollisuudet sekä oikeudet ja velvollisuudet, muun muassa oikeus saada työstään alan työehtosopimuksen tasoinen palkka yksilöllisestä tuottavuudestaan riippumatta.

Sosiaalisen yrityksen määrittelyminen rinnastamalla se mahdollisimman suurella määrällä normaaliin yritykseen on tarkoituksenmukaista sekä avoimille työmarkkinoille pääsyn edistämiseksi että kilpailunäkökohtien johdosta. Esityksen lähtökohtana on, että sosiaalisessakin yritystoiminnassa tulee olla mahdollisuus saada korvaus yritystoiminnasta kantamastaan riskistä. Sosiaalisen yrityksen voitonjakoa ei siten ehdoteta rajoitettavaksi. Sosiaaliselle yritykselle ei myöskään asetettaisi sen omistus pohjaan eikä toimialaan liittyviä erityisvaatimuksia. Siltä osin kuin esityksessä ei ehdoteta sosiaaliselle yritykselle erityisiä oikeuksia tai velvollisuuksia, siihen sovellettaisiin kyseistä elinkeinolaista ja siihen sovellettaisiin yleisiä säännöksiä ja yhtiömuotoa koskevia yleisiä säännöksiä.

Eräissä ulkomaisissa järjestelmissä sosiaalisen yrityksen eräiden tunnusmerkkien täyttymisen toteaa erikseen viranomaisen (Italia) tai erityinen asiamiestoimisto (Iso-Britannian hallituksen linjaus). Suomessa sosiaalisista yrityksistä pidettäisiin erillistä rekisteriä. Rekisteröinti olisi tarpeen läpinäkyvyyden lisäämiseksi ja arkaluonteisiin tietoihin liittyvien näkökohtien johdosta. Ainoastaan rekisteriin merkityillä olisi oikeus käyttää liiketoimintansa yhteydessä nimeä sosiaalinen yritys ja siten saada hyödykseen yritystoimintansa tällaisen sosiaalisen ulottuvuuden imago- ja goodwill-arvo. Jokaisella olisi halutessaan mahdollisuus tarkistaa, onko sosiaalisen yrityksen nimeä käyttävä yritys rekisteröity sanottuun rekisteriin. Rekisteriin merkityn ei myöskään tarvitsisi tukia hakiessaan esittää erikseen sosiaalisen yrityksen tunnusmerkkien täyttymisestä selvityksiä, jotka sisältävät arkaluonteisia tietoja työntekijöiden terveydentilasta ja aiemmasta työttömyydestä, koska tiedot työllistetyistä ja työllistämisen perusteesta jo ovat työministeriön ylläpitämässä työhallinnon asiakaspalvelun tietojärjestelmässä.

Sosiaalisten yritysten rekisteriin merkittäisiin erikseen sellaiset sosiaaliset yritykset, joiden toiminnan nimenomaisena ja julkilau-

suttuna tavoitteena on työllistää heikossa työmarkkina-asemassa olevia. Tällaisia yrityksiä olisivat ne sosiaalisen yrityksen tunnusmerkit täyttävät elinkeinonharjoittajat, joilla toimintatavoite on kirjattu yhtiöjärjestykseen, yhteisön sääntöihin tai muuhun vastaavaan asiakirjaan. Vain niille voitaisiin myöntää sosiaalisille yrityksille tarkoitettua erityistä kehittämisrahaa työllisyysmäärärahoista.

Sosiaalisen yrityksen perustamiseen ja toiminnan vakiinnuttamiseen työvoimaviranomainen voisi myöntää kehittämisrahana tukea, jota ei kuitenkaan myönnettäisi liiketoimintaan eikä vajaakuntoisten ja pitkäaikaisyöttömien palkkauksesta aiheutuviin kustannuksiin. Pääosin tuki vastaisi edellytyksiltään ja määrältään eräiden työllisyysmäärärahojen käytöstä annetun valtioneuvoston asetuksen (1345/2002) 3 luvussa tarkoitettua työllisyyspoliittista projektitukea.

Hallitusohjelman mukaan selvitetään edellä kuvatulla tavalla mahdollisuudet kehittää vammaisen tai vajaakuntoisen työllistämiseen tarkoitettua työllistämistukea. Hallitus antaa erikseen eduskunnalle tämän valmisteilla olevan selvityksen pohjalta esityksen julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain ja työttömyysturvalain muuttamisesta, joilla uudistettaisiin ja yksinkertaistettaisiin työllistämistukijärjestelmää kokonaisuudessaan. Hallituksen esitys on tarkoitus antaa vuoden 2004 aikana. Sosiaalisten yritysten osalta ehdotetaan kuitenkin jo tässä vaiheessa eräitä väljennyksiä työllistämistuen myöntämisedellytyksiin. Jos sosiaaliselle yritykselle myönnetään työllistämistuki vajaakuntoisen tai pitkäaikaistyöttömän työllistämiseen, tuki myönnettäisiin kolmeksi vuodeksi vajaakuntoisen ja kahdeksi vuodeksi pitkäaikaistyöttömän työllistämiseen. Vastaavasti yhdistelmätuki myönnettäisiin kahdeksi vuodeksi vajaakuntoisen tai pitkäaikaistyöttömän työllistämiseen. Yhdistelmätukea koskevia asetustenantovaltuuksia muutettaisiin niin, että valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää täysimääräisen yhdistelmätuen nykyistä pidemmästä enimmäisajasta. Lisäksi sosiaalinen yritys voisi saada työllistämistukea määräraikaisen työsuhteen perusteella, ja sillä olisi oikeus sijoittaa työllistettyjä muun työnantajan työtehtäviin.

3. Esityksen vaikutukset

3.1. Taloudelliset vaikutukset

Sosiaalisille yrityksille myönnettävät pitkäkestoiset tuet eivät lyhyellä aikavälillä lisää valtion menoja. Sosiaalisten yritysten tukemiseen liittyvä myöhempi määrärahararve samoin kuin työllistämistukimäärärahojen tarve kokonaisuutena on mahdollista arvioida vasta edellä mainitun työllistämistukiudistuksen yhteydessä.

Valtion vuoden 2004 talousarvioesityksen mitoituksessa on otettu huomioon työllisyyspoliittiseen projektitukeen 4,2 miljoonan euron määrärahalisäys myönnettäväksi sosiaalisten yritysten perustamiseen ja niiden toiminnan vakiinnuttamiseen.

Sosiaalisten yritysten rekisterin perustaminen ja ylläpito on työministeriölle uusi tehtävä. Sen edellyttämä työpanos ja tietojärjestelmämuutosten kustannukset on otettu valtion vuoden 2004 talousarvioesityksessä huomioon.

3.2. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan

Lailla luotaisiin puitteet sosiaalisille yrityksille. Arvioitaessa lain vaikutuksia sosiaalisten yritysten syntyyn ja työllisyyteen ratkaisevaa on, miten hyödykkeitä liiketaloudellisiin periaattein tuottavat ja tarjoavat yritykset kykenevät yhdistämään liiketoimintaansa sosiaalisen ulottuvuuden niin, että se palvelee yrityksen pidemmän tähtäimen etuja. Koska sosiaaliset yritykset rinnastetaan pääosin normaaliin yritystoimintaan, niidenkin on kyettävä kannattavaan toimintaan avoimilla markkinoilla. Käytännössä sosiaalisen yrityksen toiminta ja sosiaalisen yhteisön muuttaminen sosiaaliseksi yritykseksi edellyttää, että yrityksen johdossa on liiketoimintaa tuntevia henkilöitä.

Erityisesti kolmannella sektorilla toimivilla sosiaalisilla yhteisöillä tulee jatkossakin olemaan varsin keskeinen rooli työmarkkina-voimien kehittämisessä ja vajaakuntoisten ja muiden heikossa työmarkkina-asemassa olevien kuntouttamisessa työmarkkinoille. Koska sosiaalinen yritys ehdotetaan määriteltäväksi pääpiirteittäin noudattaen

edellä kuvattua CEFEC:n määritelmää, on todennäköistä, että sosiaalisia yrityksiä syntyy jatkossakin sosiaalisista yhteisöistä. Koko sosiaalisen yhteisön toiminta tai jokin osa siitä yhtiöitetään, ja perustettava yritys ryhtyy harjoittamaan liiketoimintaa.

Esityksessä on myös muita kuin taloudellisia, suoraan kustannuksiin kohdistuvia kannusteita. Yksinoikeus sosiaalisen ulottuvuuden korostamiseen markkinoinnissa ja muun liiketoiminnan yhteydessä olisi lain mukaisilla yrityksillä. Tällöin asiakkaat voisivat ottaa huomioon palveluja ja tuotteita valitessaan yrityksen kantaman sosiaalisen vastuun. Sosiaalisen aseman saanut yritys voi siten saada imagoonsa liittyvän kilpailukeinon, jonka merkitystä on kuitenkin vaikea arvioida. Ilmeistä on, että esimerkiksi ympäristönsuojeluun tai kehitysmaiden talouden tukemiseen liittyvien arvojen korostamisella on ollut merkkinä-arvoa.

Kansainvälisten kokemusten perusteella voidaan ennakoita, että lain vaikutusten vaikiinnuttua sosiaalisten yritysten palveluksessa voisi olla joitakin tuhansia työntekijöitä. Vastaavasti arvioituna työntekijöistä voisi olla keskimäärin noin 40 prosenttia sellaisia vajaakuntoisia ja pitkäaikaistyöttömiä, joiden mahdollisuudet saada muutoin työtä ovat heikot.

3.3. Vaikutukset yritystalouteen

Nykyisin monet sosiaaliset yhteisöt harjoittavat taloudellista toimintaa osana muuta toimintaansa. Voittoa tavoittelevan osan eriyttäminen erilliseksi yritykseksi lisäisi olennaisesti toiminnan läpinäkyvyyttä ja selkeyttäisi toiminnan kilpailuvaikutusten arviointia.

Sosiaalisten yritysten tulisi noudattaa normaaleja yritystoiminnan periaatteita ja kilpailusäännöksiä. Lisäksi sosiaaliselta yritykseltä edellytettäisiin, että se maksaa työntekijöilleen kyseisellä alalla sovellettavan työehtosopimuksen mukaisen palkan.

Palkkauskustannuksiin myönnettävä työllistämistuki ja yhdistelmätuki myönnettäisiin sosiaaliselle yrityksellekin tietyn vajaakuntoisen tai pitkäaikaistyöttömän työllistettävän palkkauskustannuksiin. Julkisesta työvoimapaalvelusta annetun lain 7 luvun 2 §:n 2 mo-

mentin 5 kohdan mukaan tukea ei myönnetä, jos se vääristäisi samoja tuotteita tai palveluja tarjoavien tahojen välistä kilpailua.

Sosiaalisen yrityksen perustamiseksi ja vaikiinnuttamiseksi tarkoitettua kehittämisrahaa ei lainkaan myönnettäisi liiketoiminnan kustannuksiin.

Mainituin perustein esityksellä ei arvioida olevan elinkeinonharjoittajien välistä kilpailua vääristäviä vaikutuksia.

3.4. Vaikutusten seuranta

Lain vaikutuksia, kuten sosiaalisten yritysten kehitystä ja niiden tarjoamia työntekomahdollisuuksia on tarkoitus seurata erillisellä seurantatutkimuksella.

Lisäksi työministeriö seuraisi lain vaikutuksia muiden ministeriöiden, keskeisten sidosryhmien ja toimijoiden kanssa muodostettavassa sosiaalisten yritysten valtakunnallisessa yhteistyöfoorumissa, jossa käsiteltäisiin tarvetta ja mahdollisuuksia edistää niiden toimintaa muilla kuin tässä esityksessä ehdotetuilla keinoilla.

Valtakunnallisen yhteistyöfoorumin tehtävänä olisi myös seurata sosiaalisten yritysten mahdollisia ei-toivottuja vaikutuksia ja tehdä tarvittavia kehittämisohjeita tällaisten vaikutusten vähentämiseksi. Yhteistyöfoorumin tulisi erityisesti seurata sosiaalisten yritysten vaikutusta elinkeinonharjoittajien väliseen kilpailuun sekä niiden vaikutusta sosiaalihuoltolain 27 d §:n mukaiseen vammaisten työllistymistä edistävään toimintaan.

4. Asian valmistelu

Osana jaksossa 1.1. mainittua Emes-verkostoa Helsingin yliopistossa tehtiin Suomea koskenutta tutkimusta sosiaalisesta yritystoiminnasta. Lisäksi Suomessa on tehty eräitä asiaan liittyviä tutkimuksia ja selvityksiä, joista keskeisimpiin tässä yhteydessä viitataan. Näitä ovat kauppa- ja teollisuusministeriön asettaman työryhmän loppuraportti Sosiaalisen yritystoiminnan edistäminen (kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmä- ja toimikuntaraportteja 7/2002) ja Turun kaupakorkeakoulussa tehty tutkimus Sosiaalinen yritys Suomessa - Soveltuvuustutkimus sosiaalisen yrityksen mallista (tutkimusraportteja

B 9/2000). Eri näkökulmista sosiaalisia yrityksiä on arvioitu lisäksi Stakesin tutkimuksessa Sosiaaliset yritykset Euroopassa sekä työministeriön projektin loppuraportissa Syrjästä osallisuuteen (työministeriön julkaisu 275).

Esitys on valmisteltu työministeriössä virkatyönä. Esityksessä on otettu huomioon edellä mainitut tutkimukset ja selvitykset, erityisesti kauppa- ja teollisuusministeriön asettaman työryhmän loppuraportti.

Esitystä valmisteltaessa on kuultu keskeisiä työmarkkinajärjestöjä, Suomen Kuntaliittoa, Suomen Yrittäjiä sekä keskeisiä ministeriöitä. Esitysluonnoksesta on pyydetty erikseen lausunto oikeusministeriöltä, kauppa- ja teollisuusministeriöltä sekä sosiaali- ja terveysministeriöltä. Lisäksi Kilpailuvirasto ja Rikosseuraamusvirasto ovat erikseen antaneet lausunnot. Lausunto on pyydetty myös kaikilta työvoima- ja elinkeinokeskuksilta sekä erikseen niiden työvoimaosastoilta. Eräät työvoimaosastot ovat oheistaneet lausuntoonsa alueensa työvoimatoimistojen lausunnot tai kommentit.

Työministeriö järjesti kesäkuussa 2003 esitysluonnoksesta erillisen kuulemistilaisuuden, johon kutsuttiin Työttömien Valtakunnallinen Yhteistoimintajärjestö TVY ry.,

VATES-säätiö, Valtakunnallinen työpajayhdistys ry., Suomen Settlementiliitto ry., Suomen Kierrätyskeskusten Yhdistys ry., Sininauhaliitto, Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry. sekä Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. Lisäksi esityksen valmisteluun liittyen on kuultu seuraavia organisaatioita ja tahoja: Suomen Punainen Risti, Valtakunnallinen vammaisneuvosto, Kehitysvammaisten Tukiliitto ry., Lihastautiliitto ry., Mielenterveyden Keskusliitto ry., Näkövammaisten Keskusliitto ry., Suomen elektroniikan kierrättäjien yhdistys ry., Tervatulli Oy, Osuustoiminnan Kehittäjät - Coop Finland ry., Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus sekä Pohjoinen Equal -projekti.

Valmistelun yhteydessä VATES-säätiön, Hengitysliitto HELI ry:n, Helsingin kaupungin, Suomen Kuntaliiton, Raina-säätiön ja työministeriön edustajat ovat tutustuneet vammaisten ja vajaakuntoisten työllistämiseen Ruotsissa, erityisesti Samhall AB:n toimintaan.

Esityksen jatkovalmistelussa on mainituissa lausunnoissa ja kommentteissa esitetyt näkökohdat mahdollisuuksien mukaan otettu huomioon.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki sosiaalisista yrityksistä

1 §. *Lain tarkoitus ja määritelmät.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin lain tarkoitukselta. Lain tavoitteena olisi osaltaan alentaa rakenteellista työttömyyttä tarjoamalla työllistymismahdollisuuksia erityisesti vajaakuntoisille ja pitkäaikaistyöttömille. Sosiaalisen yrityksen käsitteen määrittelyllä ja taloudellisella tuella pyrittäisiin vakiinnuttamaan olemassa olevaa sosiaalista yritystoimintaa ja edistämään uusien sosiaalisten yritysten perustamista.

Laissa käytettävät vajaakuntoisen ja pitkäaikaistyöttömän käsitteet määriteltäisiin pykälän 2 momentissa. Käsitteillä tarkoitettaisiin työsuhteeseen työllistyneitä, jotka työsuhteen alkaessa täyttävät työvoimapolitiisessa lainsäädännössä olevan vajaakuntoisen tai pitkäaikaistyöttömän määritelmän.

Vajaakuntoisella tarkoitettaisiin yhdenmuikaisesti julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain (1295/2002) 1 luvun 7 §:n 1 momentin 6 kohdan kanssa työvoimatoimiston henkilöasiakasta, jonka mahdollisuudet saada sopivaa työtä, säilyttää työ tai edetä työssä ovat huomattavasti vähentyneet lääkärinotdistuksin tai muutoin asianmukaisesti todetun vamman, sairauden tai vajavuuden takia. Koska lain tavoitteena on tarjota työllistymismahdollisuuksia työtä hakeville, edellytettäisiin lisäksi, että vajaakuntoinen ennen työllistymistään on ollut työvoimatoimistossa julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain 3 luvun 5—7 §:n mukaisesti rekisteröityneenä työnhakijana. Säännös ei edellyttäisi, että vajaakuntoinen on ollut työttömänä työnhakijana. Siten määritelmän piiriin kuuluisivat myös työvoiman ulkopuolella olevat työnhakijat, esimerkiksi työkyvyttömyyseläkkeen saajat ja eläkkeensä lepäämään jättäneet.

Pitkäaikaistyötön määriteltäisiin yhdenmuikaisesti julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain kanssa. Sen 1 luvun 7 §:n 1 momen-

tin 5 kohdan pitkäaikaistyöttömällä tarkoitetaan työtöntä työnhakijaa, joka on ollut yhtäjaksoisesti 12 kuukautta työttömänä työnhakijana sekä myös sellaista työtöntä työnhakijaa, joka on ollut useammassa työttömyysjaksossa yhteensä vähintään 12 kuukautta työttömänä työnhakijana ja joka työttömyyden toistuvuuden ja kokonaiskeston perusteella on rinnastettavissa yhtäjaksoisesti työttömänä olleeseen työnhakijaan. Lisäksi pitkäaikaistyöttömänä pidettäisiin työtöntä työnhakijaa, jonka työllistämiseen voidaan työttömyysturvalain (1290/2002) 7 luvun 6 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdan nojalla myöntää yhdistelmätukea. Lainkohdissa tarkoitettuja ovat työmarkkinatukeen oikeutetut työttömät työnhakijat, joiden oikeus työttömyyspäivärahaan on päättynyt etuuden enimmäisajan täyttymiseen tai jotka ovat saaneet työmarkkinatukea työttömyytensä perusteella vähintään 500 päivältä. Määräaikaisen yhdistelmätukikokeilun nojalla työllistetyistä säädettäisiin 11 §:ssä. Pitkäaikaisyöttömän osalta lähtökohtana on, että hän on ollut työttömänä työnhakijana välittömästi ennen työsuhteen alkamista. Pitkäaikaistyöttömänä pidettäisiin kuitenkin myös työnhakijaa, joka välittömästi ennen työllistymistään yritykseen on ollut työllistymistään edistävissä toimenpiteessä, esimerkiksi kuntoutuksessa, koulutuksessa tai julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain 8 luvussa tarkoitetussa työmarkkinatoimenpiteessä.

2 §. *Sosiaalinen yritys ja oikeus käyttää nimeä sosiaalinen yritys.* Sosiaalisella yrityksellä tarkoitettaisiin elinkeinonharjoittajaa, joka on merkitty erilliseen sosiaalisten yritysten rekisteriin. Rekisteristä ja rekisterinpitäjästä säädettäisiin 6 §:ssä. Rekisteröinnin edellytyksistä ja rekisterissä pitämisestä säädettäisiin 4, 5 ja 7 §:ssä.

Elinkeinonharjoittajalla, joka vapaaehtoisesti toteuttaa toiminnassaan oikeudellisia vähimmäisvaatimuksia laajempaa sosiaalista vastuuta, on mahdollisuus käyttää hyödykseen toimintansa tämän ulottuvuuden imago-

ja goodwill -arvoa. Eräs sosiaalisen vastuun muoto on tarjota työntekomahdollisuuksia myös vaikeimmin työllistyville. Yrityksen näkökulmasta voi olla kyse myös muiden pitkän aikavälin etujen turvaamisesta: ilmeistä on, että väestön ikärakenteesta johtuen työvoiman saatavuudesta huolehtiminen nousee entistä keskeisemmäksi tavoitteeksi yrityksen päätöksenteossa. Sosiaalisen yrityksen käsitteen määrittelyn tavoitteena on lisätä sosiaalisen ulottuvuuden läpinäkyvyyttä ja markkina-arvoa. Pykälän 2 momentin mukaan muulla kuin sosiaalisten yritysten rekisteriin merkityllä ei olisi oikeutta markkinoinnissaan eikä muutoinkaan elinkeinotoimintansa yhteydessä käyttää itsestään nimeä sosiaalinen yritys. Oikeus nimen käyttämiseen olisi kaikilla sosiaalisen yrityksen tunnusmerkit täyttävillä, toisin sanoen jäljempänä 4 §:n 1 ja 2 momentissa säädetty rekisteröinnin edellytykset täyttävillä riippumatta siitä, onko yritystoiminnan nimenomaisena tavoitteena heikossa työmarkkina-asetuksessa olevien työttömien työllistäminen.

Pykälän 2 momentin rikkomisesta ei ehdoteta erillistä sanktiota. Kiellon rikkominen saattaa kuitenkin olla sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain (1061/1978) vastaista menettelyä. Sen 2 §:n 1 momentin mukaan elinkeinotoiminnassa ei saa käyttää totuudenvastaista tai harhaanjohtavaa ilmaisua, joka koskee omaa tai toisen elinkeinotoimintaa ja on omiaan vaikuttamaan hyödykkeen kysyntään tai tarjontaan. Markkinaoikeus voi lain 6—8 §:n mukaisesti kieltää jatkamasta tai uudistamista tällaista menettelyä sekä eräin edellytyksin määrätä elinkeinonharjoittajan ryhtymään sopivaan oikaisutoimeen. Markkinaoikeus voi tehostaa kieltoa tai määräystä uhkasakolla. Tahallisesti tai törkeästi huolimattomuudesta elinkeinotoiminnassa käytetystä lain 2 §:n 1 momentin vastaisesta ilmaisusta tuomitaan rangaistus sen 9 §:n 1 momentin tai rikoslain 30 luvun 2 §:n mukaan.

3 §. *Sosiaalisen yrityksen tukeminen.* Koska sosiaalinen yritys rinnastetaan normaaliin yritykseen, se kuuluisi kaikkien niiden tukija avustusjärjestelmien piiriin, joilla julkinen valta edistää yritysten perustamista ja kehittämistä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin sosiaa-

listen yritysten taloudellisesta tukemisesta erityisin ehdoin. Sosiaalisten yritysten perustamista ja toiminnan vakiinnuttamista tuettaisiin työllisyysmäärärahoista. Työviranomaisen voisi myöntää tukea erityisin edellytyksin vain sosiaaliselle yritykselle, jonka nimenomaisena ja julkilausuttuna toimintatavoitteena on työllistää heikossa työmarkkina-asetuksessa olevia. Tuettavien yritysten toimialalle ei asetettaisi muita rajoituksia. Tuki myönnettäisiin työllisyyspoliittisena projektitukena.

Yrityksen perustamiseksi tukea voitaisiin myöntää sekä yrityksen perustamisvaiheessa että jo toimivalle yritykselle, joka ei vielä työllistä vajaakuntoisia tai pitkäaikaistyöttömiä 30 prosenttia työntekijämäärästään tai ei muutoin täytä sosiaalisen yrityksen tunnusmerkkejä.

Menestyneiden eurooppalaisten sosiaalisten yritysten verkottuminen yritysjärjestelmiksi sekä lähinnä kolmannen sektorin järjestöjen muodostamat sosiaalisten yritysten tukioorganisaatiot ovat olleet niiden toiminnan keskeisiä onnistumisen edellytyksiä. Vastavaa tukioorganisaatioverkostoa ei vielä Suomessa ole. Lähtökohta on, että tukioorganisaatio olisi mainittujen tahojen keskinäinen, mutta työvoimaviranomainen voisi myöntää työllisyyspoliittista projektitukea tällaiselle yhteisölle tai säätiölle. Tukioorganisaatio voisi edistää myös sellaisten sosiaalisten yritysten toimintaa, joilla ei ole edellä mainittua nimenomaista toimintatavoitetta.

Momenttiin ehdotetaan asetuksenantovaltuus, jonka nojalla säädettäisiin sosiaaliseen yritykseen liittyvän työllisyyspoliittisen projektituen erityisedellytyksistä. Eräiden työllisyysmäärärahojen käytöstä annetun valtioneuvoston asetuksen (1345/2002) mukaisten projektituen saamisedellytysten, rajoitusten ja muutosten osalta viitataan jäljempänä jaksossa 2.1. esitettyyn.

Pykälän 2 momentissa viitattaisiin sosiaaliselle yritykselle myönnettävän työllistämistuen osalta julkisesta työvoimapalvelusta annettuun lakiin ja yhdistelmätyön osalta viitattaisiin sanotun lain lisäksi työttömyysturvakiin.

4 §. *Rekisteröinti sosiaalisten yritysten rekisteriin.* Pykälässä säädettäisiin sosiaalisten yritysten rekisteriin merkitsemisen edellytyk-

sistä. Koska sosiaalisena yrityksenä pidettäisiin rekisteriin merkittyä elinkeinonharjoittajaa, pykälässä olisi käytännössä sosiaalisen yrityksen määrittelmä.

Sosiaalisen yrityksen oikeudelliselle muodolle ei ehdoteta muita rajoituksia kuin kaupparekisteriä koskevasta lainsäädännöstä seuraa. Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan hakemuksesta sosiaalisten yritysten rekisteriin rekisteröitäisiin kaupparekisteriin merkitty elinkeinonharjoittaja. Näitä ovat elinkeinonharjoittajat, jotka ovat kaupparekisterilain (129/1979) 3 §:n 1 momentin mukaan ovat velvollisia tekemään kaupparekisteriin perusilmoituksen. Kaupparekisterilain 3 §:n 2 momentin mukaan perusilmoituksen saa kuitenkin tehdä myös sellainen elinkeinonharjoittaja, joka ei ole velvollinen sitä tekemään, ei kuitenkaan laivanisännistö. Perusilmoituksen ovat velvolliset tekemään:

1) avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö, keskinäinen vakuutusyhtiö, osuuskunta, säästöpankki, hypoteekkiyhdistys, vakuutusyhdistys, valtion liikelaitoksista annetussa laissa (627/1987) tarkoitettu liikelaitos sekä asumisoikeusyhdistys;

2) aatteellinen yhdistys ja säätiö, jolla on elinkeinotoiminnan harjoittamista varten pysyvä toimipaikka tai palveluksessa vähintään yksi työntekijä;

3) elinkeinotoimintaa harjoittava luonnollinen henkilö (yksityinen elinkeinonharjoittaja) siten kuin elinkeinon harjoittamisen oikeudesta annetussa laissa (122/1919) säädetään; ei kuitenkaan maatilatalouden eikä kalastuksen harjoittaja;

4) ulkomainen yhteisö ja säätiö, joka perustaa Suomeen sivuliikkeen (ulkomainen elinkeinonharjoittaja); sekä

5) eurooppalainen taloudellinen etuyhtymä ja muualla rekisteröity etuyhtymä, joka perustaa Suomeen toimipaikan.

Peruslähdekohta on, että sosiaalinen yritys toimii markkinalähtöisesti tuottaen liiketaloudellisin periaattein hyödykkeitä, joita voivat olla tavarat tai palvelut. Vaikka kaupparekisterimerkintä jo sinänsä luo tämän oletaman, asiasta ehdotetaan nimenomainen säännös momentin 2 kohdaksi. Lakiin ei ehdoteta yksityiskohtaisia säännöksiä liiketaloudellisten periaatteiden mukaisen toiminnan arvioinnista. Arvioidessaan rajatapauk-

sisssa edellytyksen täyttymistä rekisterinpitäjän tulisi kokonaisarviossaan kiinnittää huomiota erityisesti toiminnan kannattavuuteen ja jatkuvuuteen, julkisen tuen osuuteen liikevaihdosta ja työllisyysmäärärahoista maksettavan ja vastaavan muun julkisen tuen osuuteen palkkauskustannuksista. Säännönmukaisesti yritystä, jonka liikevaihdosta julkinen tuki muodostaa jatkuvasti yli puolet, ei pidettäisi liiketaloudellisin periaattein toimivana.

Keskeinen sosiaalisen yrityksen tunnusmerkki olisi, että sen palveluksessa olevista työntekijöistä huomattava osuus on sellaisia, jotka ovat vajaakuntoisia tai työllistettäessä ovat olleet pitkäaikaistyöttömiä. Työllistettyjen osuudesta säädettäisiin momentin 3 kohdassa ja 5 §:ssä. Sosiaalisen yritystoiminnan keskeisimmäksi tavoitteeksi on nähty työllistää vajaakuntoisia. Siksi työllistettyjen osuuteen tulisi aina kuulua vajaakuntoinen tai vajaakuntoisia. Työllistettyjen osuus voisi siten muodostua vajaakuntoisista työntekijöistä tai vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien yhteismäärästä. Työllistettyjen osuudeksi ehdotetaan 30 prosenttia elinkeinonharjoittajan palveluksessa olevista työntekijöistä. Ehdotettu 30 prosentin työllistettyjen osuus vastaa esimerkiksi edellä yleisperusteluosassa kuvattua Italian sosiaalisia osuuskuntia koskevaa lainsäädäntöä.

Pykälän 4 kohdan mukaan sosiaalisen yrityksen rekisteröintiedellytyksenä olisi, että yritys maksaa kaikille työntekijöilleen heidän tuottavuudestaan riippumatta vähintään kyseisen työalan työehtosopimuksessa täysin työkykyiselle sovitun palkan. Hakiessaan sosiaalisen yrityksen statusta yrityksen tulisi siten vakuuttaa rekisterinpitäjä siitä, että yritys soveltaa edellä tarkoitettua tasoisia palkkaus- ehtoja.

Jos rekisteröintiä hakevan yrityksen toimialalla ei ole solmittu työehtosopimusta, yrityksen on vakuutettava maksavansa työntekijöille tavanomaisen ja kohtuullisen palkan kyseisestä työstä. Palkan riittävyuden arviointi kuuluu rekisterinpitäjälle.

Rekisteröintiedellytyksiä selvittäessään rekisterinpitäjän on otettava kantaa siihen, mitä työehtosopimusta rekisteriin hakeutuvan yrityksen tulee työntekijöiden työsuhteissa soveltaa. Sovellettava työehtosopimus määräytyy työolainsäädännössä vakiintuneiden sään-

töjen perusteella eli työehtosopimuksen soveltamisalamääräyksen mukaan. Rekisterinpitäjän tulee niin ikään ennen rekisteröintiä selvittää, että yrityksen kaikille työntekijöille maksetaan ne palkkausedut, jotka työehtosopimuksen mukaan kuuluvat täysin työkykyiselle.

Työnantajana sosiaalinen yritys vastaa laista ja sopimuksista johtuvista työnantajavelvoitteista. Näin ollen työntekijöiden työsuhteen ehdot määräytyvät työlainsäädännön, työehtosopimusten, työsopimusten ehtojen ja työnantajan toimivaltansa mukaan antamien määräysten perusteella. Työoikeudellisen lainsäädännön pakottavat säännökset määrittävät osaltaan työehtojen vähimmäistason. Käytännössä työsuhteen ehdot määräytyvät suurelta osin alan työehtosopimuksen mukaan.

Sosiaalisten yritysten palveluksessa olevien työntekijöiden oikeudet määräytyvät työsuhteissa sovellettavien työoikeudellisten lakien ja työnantajan sitovien työehtosopimusten mukaan. Jos työnantaja on sidottu työehtosopimuslain (436/1946) 4 §:n mukaan työehtosopimukseen, työntekijän työsuhteen vähimmäisehtoina on noudatettava asianomaisen työehtosopimuksen määräyksiä. Jos työehtosopimuksen sopijapuolena ei kuitenkaan ole valtakunnallista työntekijäjärjestöä ja työnantajan edustamalla alalla on työsopimuslain (55/2001) 2 luvun 7 §:ssä tarkoitettu työehtosopimus, työnantajan on vähimmäis työehtoina noudatettava mainitun yleissitovan työehtosopimuksen määräyksiä, ellei sosiaalihuoltolain (710/1982) 27 d §:n 4 momentista muuta johdu.

Työnantajan ja työntekijän välisessä sopimussuhteessa työehdot määräytyvät edellä kuvatuin tavoin. Työntekijän oikeudet eivät siten määräytyisi yrityksen rekisteröintiedellytyksiä koskevan 4 kohdan mukaan. Eri asia on, jos työnantaja ja työntekijä sopivat työsuhteeseen korkeammasta palkasta, mitä työnantaja muutoin sitova työehtosopimus edellyttää. Tällöin työntekijän palkkaedut määräytyvät sovitun työsuhteen mukaan.

Sosiaalisessa yrityksessä voitaisiin soveltaa sosiaalihuoltolain 27 d §:n 4 momentissa tarkoitettua erillistä työehtosopimusta vain, jos sen palkkaa koskevat ehdot ovat vähintään kyseistä työalaa koskevan työehtosopimuk-

sen tasoiset, tai jos yritys työsuhteessa sopii kaikille työntekijöilleen vähintään yleissitovan työehtosopimuksen mukaisen palkan. Ehdotettu säännös ei estäisi sosiaalista yritystä ottamasta palkatta vajaakuntoisia, työttömiä tai opiskelijoita työharjoittelijoiksi taikka työkokeiluun tai työelämävalmennukseen, mutta näitä ilman työsuhdetta työelämään tutustuvia ei otettaisi huomioon työllistettyjen osuutta laskettaessa. Työntekijälle maksettavan, edellä mainitut ehdot täyttävän palkan lisäksi sosiaalinen yritys olisi luonnollisesti velvollinen suorittamaan myös muut lakisääteiset palkkauskustannukset, kuten sosiaalivakuutusmaksut.

Sosiaalinen ulottuvuus elinkeinotoiminnassa ilmenee sosiaalisessa yrityksissä niin, että se elinkeinotoimintansa yhteydessä toteuttaa työllisyyteen liittyvää vastuuta laajemmin kuin säännökset tai sopimukset edellyttävät. Asema sosiaalisena yrityksenä edellyttää, että elinkeinonharjoittaja muiltakin osin, esimerkiksi suhteessaan julkiseen valtaan, kulluttajiin ja työntekijöihinsä täyttää lakisääteiset vähimmäisvaatimukset, eikä menettele elinkeinotoiminnassaan sopimattomasti. Velvoitteiden olennainen rikkominen, jonka tuomioistuimien tai viranomaisen on todennut taikka joka muutoin on kiistaton, estäisi 2 momentin mukaan rekisteröinnin sosiaalisten yritysten rekisteriin. Samoin verojen, maksujen ja sosiaalivakuutusmaksujen laiminlyönti estäisi rekisteröinnin.

Sosiaalisia yrityksiä tuettaisiin 3 §:n 1 momentin mukaan työllisyyspoliittisella projektituella silloin, kun elinkeinonharjoittajan nimenomaisena toimintatavoitteena on työllistää heikossa työmarkkina-asemassa olevia. Lakia sovellettaessa toimintatavoitetta pidettäisiin nimenomaisena, jos se on lausuttu julkisessa yhtiöjärjestyksessä, yhtiösopimuksessa, liiketoimintaa harjoittavan yhdistyksen säännöissä tai vastaavassa asiakirjassa. Tällaisten sosiaalisten yritysten merkittämisestä rekisteriin erikseen säädettäisiin 3 momentissa.

5 §. *Työllistettyjen osuus.* Edellisen pykälän 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua työllistettyjen osuutta laskettaessa otettaisiin huomioon työntekijät, jotka ovat työsuhteessa elinkeinonharjoittajaan Suomessa. Työsuhteella tarkoitettaisiin työsuhtesopimuslain 1 luvun 1 §:ssä ja merimieslain

(423/1978) 1 §:ssä tarkoitettua työnantajan ja työntekijän sopimussuhdetta sekä ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (630/1998) ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitettua oppisopimuskoulutusta. Työllistettyjen osuuteen luettaisiin ainoastaan työvoimatoimiston elinkeinonharjoittajan palvelukseen välittämät työnhakijat.

Työllistettyjen osuuteen luettaisiin 1 momentin mukaan koko tukijakson ajan vajaakuntoinen ja pitkäaikaistyötön työntekijä, jonka palkkauskustannuksiin työnantaja saa tällä perusteella työllistämistukea tai yhdistelmätukea. Lisäksi työllistettyjen osuuteen luettaisiin 3 momentin mukaan enintään vuoden ajan työntekijät, joista työnantaja ei saa työllistämistukea eikä yhdistelmätukea. Säännös koskisi vajaakuntoisia ja pitkäaikaistyöttömiä, jotka työvoimatoimisto on välittänyt työhön ilman tukea sekä niitä työntekijöitä, jotka jatkavat työssä tuen lakattua.

Työllistettyjen osuutta laskettaessa vajaakuntoisiin rinnastettaisiin 2 ja 4 momentin mukaan vammainen, joka on yrityksessä sosiaalihuoltolain 27 d §:n 3 momentin mukaisessa vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevassa toiminnassa, ja jonka palkkauskustannuksia kunta tukee tai on tukenut. Edellytyksenä työllistettyjen osuuteen lukemiseen olisi, että vammainen on työsuhteessa, ja että hänelle maksetaan palkkaa samoin perustein kuin muillekin sosiaalisen yrityksen muille työntekijöille.

Ehdotetun 5 momentin mukaan sosiaaliselta yritykseltä edellytetään aina, että sen palveluksessa on työtoiminnassa olevien ohella myös useita työvoimatoimiston osoittamia vajaakuntoisia tai pitkäaikaistyöttömiä.

Vajaakuntoiselle tai pitkäaikaistyöttömälle tarjotun työntekomahdollisuuden tavoitteena on parantaa hänen työmarkkinavalmiuksiaan ja mahdollisuuksien mukaan edistää pääsyä avoimille työmarkkinoille. Tämän vuoksi työllistettävän työajalle säädettäisiin vähimmäisvaatimukset 5 momentissa. Työllistettyjen osuuteen laskettaisiin 1—4 momentin nojalla vain työttömyysturvallaissa tarkoitettussa kokoaikatyössä olevat. Vajaakuntoisella, esimerkiksi osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevalla tai vammaisen työllistymistä tukevaan toimintaan osallistuvalla työkuunto saat-

taa olla alentunut niin, etteivät he pysty työskentelemään kokoaikaisesti. Ehdotuksen mukaan heidät luettaisiin työllistettyjen osuuteen, jos he ovat puoliaikatyössä.

Työllistettyjen osuuteen kuulumattomien työntekijöiden työllistymisen tukemiseksi voitaisiin maksaa muulla kuin tässä laissa tarkoitettulla perusteella työllistämistukea. Samoin heidän työllistymistään voitaisiin tukea muulla julkisella tuella. Esimerkiksi oppisopimuskoulutuksessa olevan kuntoutusraha voidaan kuntoutusrahalain (611/1991) nojalla maksaa työnantajalle. Edellä 4 §:n 1 momentin 2 kohdassa oleva vaatimus liiketaloudellisin periaattein harjoitetusta toiminnasta kuitenkin edellyttää, ettei subventio muuhun kuin vammaisten, vajaakuntoisten tai pitkäaikaistyöttömien työllistämiseen ole merkittävä.

6 §. *Sosiaalisten yritysten rekisteri ja tallettavat tiedot.* Työministeriö pitäisi rekisteriä sosiaalisista yrityksistä. Sosiaalista yritystä koskevat tiedot ovat pääosin jo ennestään työnantajan kuvaustietoina työhallinnon asiakaspalvelun tietojärjestelmässä.

Työhallinnon asiakaspalvelun tietojärjestelmästä annetussa laissa (1058/2002) säädetään julkiseen työvoimapalveluihin liittyvistä rekistereistä, joista työministeriö rekisterinpitäjänä vastaa. Lain 2 §:n mukaan henkilöasiakkaan ammatillisen kehityksen ja työhön sijoittumisen edistämiseksi sekä työnantajien palvelemiseksi työvoimaviranomainen pitää työhallinnon asiakaspalvelua varten tietojärjestelmää, joka käsittää henkilöasiakaskisterin, työnantajarekisterin ja työvoimapolitiikan aikuiskoulutuksen järjestäjärekisterin. Tietojärjestelmä on automaattisen tietojenkäsittelyn avulla pidettävä yhtenäinen valtakunnallinen tietojärjestelmä, jonka tiedot ovat työvoimaviranomaisten yhteisessä käytössä. Rekisteriin voi kuulua myös manuaalisesti pidettyjä kortistoja, asiakirjoja sekä muuten yhtenäisestä tietojärjestelmästä erillään pidettäviä tiedostoja. Lain 4 §:ssä säädetään rekisterikohtaisista tiedoista. Pykälän 2 momentin mukaan työnantajarekisteriin voidaan tallettaa työnantaja-asiakkaasta työnantajapalvelua varten:

- 1) työnantajan yksilöintitiedot;
- 2) kuvaustiedot;
- 3) yhteydenottotiedot;

- 4) työpaikat;
- 5) sijoitusmahdollisuudet ja työllistämispäätökset; sekä
- 6) osoitustiedot.

Sanotun pykälän 4 momentin mukaan eri rekistereihin voidaan lisäksi tallettaa myös muita käsittelyn tarkoituksen kannalta tarpeellisia tietoja, jotka eivät ole henkilötietoja.

Työhallinnon asiakaspalvelun tietojärjestelmän henkilötietojen käsittelyssä sovelletaan henkilötietolakia (523/1999), jollei laissa toisin säädetä. Tietojen luovuttamiseen työhallinnon asiakaspalvelun tietojärjestelmästä sovelletaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) säännöksiä, jonka mukaan salassa pidettäviä ovat muun muassa tiedot työhallinnon henkilöasiakkaasta sekä tämän saamasta etuudesta tai palvelusta, henkilön terveydentilasta tai vammaisuudesta sekä hänen saamastaan terveydenhuollon ja kuntoutuksen palvelusta, samoin kuin tiedot yksityisestä liike- ja ammattisalaisuudesta sekä tiedot muusta vastaavasta yksityisen elinkeinotoimintaa koskevasta seikasta, jos tiedon antaminen niistä aiheuttaisi elinkeinonharjoittajalle taloudellista vahinkoa. Elinkeinonharjoittajan velvollisuuksia ja niiden hoitamista koskevat tiedot ovat kuitenkin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 20 kohdan nojalla julkisia.

Työnhakijoiden perustiedot sekä heidän tukityöllistämistään ja heille tehtyjä työhönosoituksia koskevat tiedot ovat työhallinnon asiakaspalvelun tietojärjestelmässä. Sosiaalisten yritysten rekisteriä varten ei kerättäisi eikä talletettaisi muita työnhakijatietoja. Ehdotetun 1 momentin mukaan sosiaalisten yritysten rekisteri olisi siten työhallinnon asiakaspalvelun tietojärjestelmästä annetun lain mukainen erikseen pidettävä työnantajarekisteri. Rekisteri olisi kaikkien työvoimaviranomaisten käytössä, mutta tietoja siihen voisi tallettaa ainoastaan työministeriö.

Sosiaalisten yritysten rekisteriin saatetaan kuitenkin joutua tallettamaan lisätietoja esimerkiksi elinkeinonharjoittajan toimintatavoitteista ja merkitsemisestä muihin rekistereihin sekä sitoutumisesta työntekijöiden tasapuoliseen kohteluun. Tätä koskeva säännös ehdotetaan 2 momentiksi. Rekisteriin ei tällöinkään saisi merkitä asiakaspalvelun tieto-

järjestelmää laajemmin henkilötietoja, joita voivat työnantajan osalta olla yksityisen elinkeinonharjoittajan henkilötiedot.

Edellisen pykälän 2 ja 4 momentin mukaan vajaakuntoiseen työnhakijaan rinnastetaan eräin edellytyksin työllistettyjen osuutta laskettaessa työsuhteessa olevat vammaiset, jotka useinkaan eivät ole olleet työnhakijoina työvoimatoimistossa. Rekisterin tarkoitus edellyttää, että heitä koskevat tunnistetiedot ja tiedot kunnan tuesta heidän palkkauskustannuksiinsa talletetaan. Ehdotetun 3 momentin mukaan mainitut tiedot talletettaisiin työhallinnon asiakaspalvelun tietojärjestelmästä annetun lain 4 §:n 2 momentin mukaisina sijoitusmahdollisuus- ja työllistämiskäytäntötietoina. Momentti oikeuttaisi tallettamaan myös työllistetyn henkilötunnuksen.

Henkilötietojen suojaa koskevan perusoikeussäännöksen kannalta tärkeitä sääntelykohteita ovat laissa ehdotettu rekisteröinnin tavoite ja 3 momentin mukainen rekisteröitävien henkilötietojen sisältö. Tietojen sallitut käyttötarkoitukset mukaan luettuna tietojen luovutettavuus ja tietojen säilytysaika henkilörekisterissä sekä rekisteröidyn oikeusturva määräytyisivät työhallinnon asiakaspalvelun tietojärjestelmästä annetun lain mukaan.

7 §. *Poistaminen sosiaalisten yritysten rekisteristä.* Rekisteröity poistetaan sosiaalisten yritysten rekisteristä omasta pyynnöstään. Työministeriö poistaisi rekisteristä rekisteröidyn, joka ei enää täytä rekisteröinnin edellytyksiä. Työllistettyjen osuuden alennuttua alle 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa ja 5 §:ssä vaaditun sosiaalisella yrityksellä olisi kuitenkin neljän kuukauden määräaika täyttää edellytys uudelleen. Määräaika koskevan 1 momentin 2 kohdan mukaan työnantaja voisi täyttää edellytyksen uudellaan palkkaamalla vajaakuntoisia, vammaisia tai pitkäaikaisyrittömiä, ei irtisanomalla tai lomauttamalla muita työntekijöitään.

Ehdotetusta 1 momentista seuraa, että rekisteristä poistettaisiin rekisteröity, joka on elinkeinotoiminnassaan menetellyt esimerkiksi olennaisesti lain vastaisesti. Tulkintavaikeuksien välttämiseksi 2 momentissa ehdotetaan, että rekisteristä aina poistetaan vilpillisesti julkista tukea saanut tai hakenut elinkeinonharjoittaja. Tuen saajan katsottaisiin menetelleen vilpillisesti myös kieltäyty-

tyään antamasta tuen maksamista tai valvontaa varten tarvittavia tietoja, asiakirjoja tai muuta aineistoa taikka avustamasta tarpeellisessa määrin tarkastuksessa.

8 §. *Tietojenantovelvollisuus.* Rekisteröintiä hakevan tulisi antaa työministeriölle sen määräämällä tavalla tiedot rekisteröinnin edellytysten täyttymisestä. Vastaavasti rekisteröidyn tulisi viipymättä ilmoittaa työministeriölle, jos rekisterimerkintään vaikuttavissa tiedoissa tapahtuu muutoksia.

Rekisterimerkintä perustuisi 1 ja 2 momentin mukaan hakijan ja rekisteröidyn antamiin tietoihin, joiden tarkistamiseksi työministeriöllä olisi oikeus käyttää työhallinnon asiakaspalvelun tietojärjestelmään talletettuja tietoja. Pykälän 3 momentin mukaan työministeriöllä olisi oikeus saada tietoja myös julkisyhteisön viranomaisilta ja sosiaaliturvan toimeenpanoon osallistuvilta laitoksilta ja säätiöiltä. Tämä säännös ei oikeuttaisi saamaan salassa pidettäviä tietoja, vaan sen nojalla työministeriö voisi pyytää varsinkin yritystoimintaan liittyvien velvoitteiden täyttämistä koskevia tietoja, jotka ovat julkisia 6 §:n perusteluissa mainitun lainkohdan nojalla. Työministeriöllä olisi oikeus saada tiedot maksutta.

9 §. *Rekisterimerkintää koskevat päätökset.* Rekisteröinnin edellytykset täyttävä hakija merkittäisiin sosiaalisten yritysten rekisteriin. Jos työministeriö ei hyväksyisi hakemusta, sen olisi annettava asiassa kirjallinen päätös valitusosoituksineen. Samoin työministeriö olisi annettava kirjallinen päätös poistaessaan rekisteröidyn rekisteristä. Ennen rekisteristä poistamista työministeriön edellytetään varaavan rekisteröidylle tilaisuuden tulla kuuluksi. Jos rekisteröity itse pyytää rekisteristä poistamista, ei erillistä kuulemistä pyynnön lisäksi edellytetäisi.

Työministeriön päätökseen tyytymättömällä on oikeus valittaa rekisterimerkinnän epäämistä tai rekisteristä poistamista koskevasta päätöksestä hallintolainkäyttölain (586/1996) mukaisesti. Ottaen huomioon rekisterin tarkoitus 2 momentissa ehdotetaan, että työministeriön päätöstä on muutoksenhausta huolimatta noudatettava.

10 §. *Voimaantulo.* Lakiin ehdotetaan taivonomainen voimaantulosäännös. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan vuoden 2004 alusta.

11 §. *Siirtymäsäännökset.* Yhdistelmätuen myöntäminen työnantajalle edellyttää, että työllistettävä on työmarkkinatukeen oikeutettu ja että hän on saanut enimmäisajan työttömyyspäivärahaa tai hän on saanut työmarkkinatukea työttömyytensä perusteella vähintään 500 päivältä. Työttömyysturvalain 7 luvun 11 §:n nojalla yhdistelmätuki voidaan myöntää työmarkkinatuen suuruisena 200—499 päivältä työmarkkinatukea työttömyytensä perusteella saaneen työllistämiseen (yhdistelmätukikokeilu). Yhdistelmätukikokeilu on määräaikainen. Tukea koskevia myöntämispäätöksiä voidaan tehdä vuoden 2005 loppuun saakka ja niiden perusteella tukea voidaan maksaa työnantajalle tuen enimmäisaikaan saakka, eli enintään vuoden 2007 loppuun. Yhdistelmätukikokeilun perusteella työllistetyt eivät aina ole 1 §:n 2 momentin 2 kohdan tarkoittamia pitkäaikaisyöttömiä. Käytännössä kuitenkin niin työnantajan kuin sosiaalisten yritysten rekisteriä pitävän työministeriön on vaikea erotella yhdistelmätuella työllistettyjä toisistaan. Lisäksi yhdistelmätukikokeilun perusteella myönnettävällä tuella on sama tarkoitus kuin yhdistelmätuella muutoinkin. Mainituin perustein pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että yhdistelmätukikokeilun perusteella työllistetyt rinnastettaisiin pitkäaikaistyöttömiin laskettaessa sosiaaliselta yritykseltä edellytettävää työllistettyjen osuutta.

Työllistettyjen osuuteen luettaisiin 5 §:n 3 momentin mukaan enintään vuoden ajan sosiaalisen yrityksen palveluksessa olevat työntekijät, joista työnantaja ei saa työllistämistukea eikä yhdistelmätukea. Säännös koskisi työntekijöitä, jotka on otettu työhön ilman tukea ja lisäksi niitä työntekijöitä, jotka jatkavat työssä mainitun tuen lakattua. Vajaa-kuntoisiin rinnastettaisiin eräin edellytyksin 5 §:n 4 momentin mukaan vammaisten työllistymistä tukevassa työtoiminnassa oleva työntekijä, jonka palkkauskustannuksiin kunta on maksanut tukea. Tulkintavaikeuksien välttämiseksi 2 momenttiin ehdotetaan siirtymäsäännös, jonka mukaan 5 §:n 3 ja 4 momentin mukaista aikaa laskettaessa otetaan huomioon työssäolo kyseisen työnantajan palveluksessa ennen tämän lain voimaantuloa.

1.2. Laki julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain 7 luvun 3 ja 11 §:n muuttamisesta

7 luku. Työllistymisen edistäminen työllisyysmäärärahojen avulla.

3 §. *Työsuhteeseen liittyvät työllistämistuen edellytykset.* Pykälän nykyisen 3 momentin mukaan työnantaja ei saa sijoittaa muun työn järjestäjän tehtäviin työllistettyä, jonka palkkaukseen on myönnetty työllistämistukea. Valtioneuvoston asetuksella voidaan kuitenkin säätää kunnan, yhdistyksen ja säätiön oikeudesta sijoittaa työllistetty muun työn järjestäjän tehtäviin ja edelleen sijoituksen ehtoista. Edelleen sijoituksesta säädetään julkisesta työvoimapalvelusta annetun valtioneuvoston asetuksen (1344/2002) 23 §:ssä.

Vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien työllistymistä vaikeuttaa työnantajien varaisuus palkata pitkään työmarkkinoilta pois olleita. Sosiaalisella yrityksellä, jolla on laaja kontaktiverkosto, olisi mahdollisuus tarjota työllistämäänsä henkilöitä esimerkiksi lyhytaikaisiin työtehtäviin yhteistyökumppaniensa yrityksiin. Edelleen sijoituksen avulla saattaisi syntyä kontakteja, jotka edistäisivät työllistymistä avoimille työmarkkinoille. Asetuksenantovaltuutta ehdotetaan siksi laajennettavaksi koskemaan myös 1. lakiehdotuksessa tarkoitettuun sosiaaliseen yritykseen työllistettyjä.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 5 momentti, jonka nojalla työllistämistukea voidaan myöntää määräaikaisen työsopimuksen perusteella sosiaaliselle yritykselle. Säännös koskisi kaikkia sosiaalisia yrityksiä riippumatta siitä, onko niiden nimenomaisena toimintatavoitteena työllistää heikossa työmarkkina-asemassa olevia. Muutos koskisi kuitenkin ainoastaan tilanteita, joissa työllistämistuki on myönnetty 1. lakiehdotuksen 1 §:n 2 momentissa tarkoitettua vajaakuntoisen tai pitkäaikaistyöttömän työllistämiseksi.

11 §. *Tuen kesto.* Pykälän uuden 3 momentin mukaan työllistuki myönnettäisiin henkilöä kohti sosiaaliselle yritykselle kahdeksi vuodeksi 1. lakiehdotuksen 1 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettua pitkäaikaistyöttömän ja kolmeksi vuodeksi vajaakuntoisen työllistetyn palkkauskustannuksiin. Tuen myöntä-

minen sosiaaliselle yritykselle olisi työvoimatoimiston harkinnassa. Sen sijaan myönnettävän tuen kesto säädettäisiin pykälässä. Nykyistä pitempi ja kestoiltaan kiinteä tuki on tarpeen työllistämisen jatkuvuuden turvaamiseksi ja työllistettyjen työmarkkinavalmiuksien parantamiseksi.

1.3. Laki työttömyysturvalain 9 luvun 7 §:n muuttamisesta

9 luku. Työmarkkinatuen määrä ja kesto.

7 §. *Työmarkkinatuen kesto.* Yhdistelmä-tuen myöntäminen sosiaaliselle yritykselle olisi työvoimatoimiston harkinnassa. Sen sijaan myönnettävän tuen kesto säädettäisiin pykälässä. Yhdistelmätuki voitaisiin myöntää sosiaaliselle yritykselle kahdeksi vuodeksi, kun se työllistää vajaakuntoisen tai pitkäaikaisyöttömän. Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisäksi valtuussäännöstä, jonka nojalla voitaisiin säätää täysimääräisen yhdistelmä-tuen 12 kuukautta pidemmästä enimmäisajasta. Pidentämisen edellytyksenä olisi, että pitkäaikaisempi täysimääräinen tuki on tarpeen vajaakuntoisen työllistymisen tukemiseksi.

Momentissa vajaakuntoisella ja pitkäaikaistyöttömällä tarkoitettaisiin 1. lakiehdotuksen 1 §:n 2 momentissa tarkoitettua työllistettyä.

2. Tarkemmat säännökset

2.1. Työllisyyspoliittinen projektituki

Tuki sosiaalisen yrityksen perustamiseen ja toiminnan vakiinnuttamiseen voitaisiin 1. lakiehdotuksen 3 §:n 1 mukaan myöntää työllisyyspoliittisena projektitukena, josta säädetään eräiden työllisyysmäärärahojen käytöstä annetun valtioneuvoston asetuksen 3 luvussa. Asetuksen mukaan työllisyyspoliittista projektitukea voidaan myöntää työllisyyspoliittisen edistämiseksi ja työmarkkinoilta syrjäytymisen estämiseksi hankkeisiin, joiden avulla järjestetään uusia työmahdollisuuksia työttömille työnhakijoille ja toteutetaan muita heidän työllistymistään edistäviä toimenpiteitä. Lisäksi projektitukea voidaan myöntää muihin työllisyyttä ja työvoiman kehittämistä edistäviin alueellisiin ja paikallisiin hankkei-

siin. Tukea voidaan myöntää kunnalle, kuntayhtymälle ja muulle yhteisölle sekä säätiölle.

Projektitukea voidaan myöntää enintään 75 prosenttia tuen myöntävän viranomaisen hyväksymistä hankkeen kokonaiskustannuksista, kunnalle ja kuntayhtymälle kuitenkin enintään 50 prosenttia. Tukitasoa määriteltäessä otetaan huomioon hankkeen kohderyhmään kuuluvien henkilöiden työllistymisen vaikeus ja hankkeen työllisyyttä edistävät vaikutukset. Hankkeen toteutuksesta vastaavan henkilön palkkauskustannukset voidaan korvata kokonaisuudessaan, jos hankkeen tavoitteena on työllistää työttömyysturvalaissa tarkoitettuja yhdistelmätukeen oikeutettuja.

Projektitukea voidaan myöntää hankkeeseen enintään kolmen vuoden ajaksi. Samaan hankkeeseen voidaan kuitenkin myöntää uudelleen projektitukea enintään kahdeksi vuodeksi, jos tuen myöntäminen on tarkoituksenmukaista hankkeen toteutumiseksi. Projektitukea voidaan maksaa myös ennakkona.

Nykyisten säännösten mukaan projektitukea ei myönnetä:

- 1) liiketoiminnan edistämiseen;
- 2) investointeihin, ellei kysymys ole tuettavaan hankkeeseen välittömästi liittyvistä vähäisistä tarvike-, kone- tai laitehankinnoista, joiden yhteenlaskettu arvo ei ylitä kymmentä prosenttia koko hankkeen hyväksytyistä kokonaiskustannuksista; eikä
- 3) niihin kustannuksiin, jotka aiheutuvat hankkeen kohderyhmään kuuluvien henkilöiden työllistymisen edistämiseksi työllisyysmäärärahojen avulla tai työmarkkina-toimenpiteistä.

2.2. Työllistetyn edelleen sijoitus

Julkisesta työvoimapalvelusta annetun valtioneuvoston asetuksen 23 §:n 1 momentin mukaan kunta voi sijoittaa työllistämänsä pitkäaikaistyöttömän, jonka palkkaukseen on myönnetty työllistämistukea, työhön yhdistykseen, säätiöön tai yksityiselle henkilölle.

Työpajaan työllistetty voidaan sijoittaa muun työnantajan työtehtäviin myös silloin, kun työpajan ylläpitäjänä on yhdistys tai säätiö. Työpajaan työllistetty voidaan sijoittaa työhön myös yritykseen. Tarkoituksena on, että sosiaalisella yrityksellä olisi samoin

edellytyksin kuin työpajalla mahdollisuus sijoittaa työllistetty edelleen. Sosiaalinen yritys voisi sijoittaa edelleen myös vajaakuntoisen.

Kunta ja työpaja voivat asetuksen 23 §:n 2 momentin mukaan periä työn järjestäjältä enintään työllistämistä aiheutuvien kustannusten ja työllistetyistä maksettavan työllistämistuen erotuksen päivää kohti. Tätä rajoitusta sovellettaisiin myös sosiaalisiin yrityksiin.

2.3. Työllistämistuen ja yhdistelmätuen kesto sekä taso

Hallitus selvittää yleisperustelujen jaksossa 2 kuvatulla tavalla työllistämistukijärjestelmän muutos- ja yksinkertaistamistarpeet sekä mahdollisuudet ottaa käyttöön vammaisen tai vajaakuntoisen työllistävälle työnantajalle maksettava työntekijän yksilöllisen työkuoron aleneman mukaan räätälöity hyvin pitkäaikainen, jopa pysyvä työllistämistuki.

Tässä vaiheessa hallituksen tarkoituksena on 3. lakiehdotuksen asetuksenantovaltuuksien nojalla pidentää vajaakuntoisen työllistämiseksi sosiaaliselle yritykselle myönnettävän täysimääräisen yhdistelmätuen enimmäiskesto kahteen vuoteen.

Työllistämistuen tasoon ei tässä yhteydessä ehdoteta muutoksia. Tarkoituksena on työministeriön tulosoikeuksella pyrkiä siihen, että sosiaaliselle yritykselle myönnettävä työllistämistuki olisi enimmäismääräinen aina silloin, kun se on tarkoituksenmukaista ottaa huomioon työllistettävän työkuunto ja työmarkkina-avalmiudet. Työllistämistuen enimmäismäärä on julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain 7 luvun 9 §:n mukaan normaali työllistämistuki korotettuna 80 prosentilla. Tuen kuukautta kohti laskettu määrä on tällöin noin 770 euroa. Täysimääräinen yhdistelmätuki on noin 930 euroa kuukaudessa.

3. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan vuoden 2004 alusta.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiesitykset:

1.

Laki**sosiaalisista yrityksistä**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään

1 §

Lain tarkoitus ja määritelmät

Tämän lain mukaiset sosiaaliset yritykset tarjoavat työntekomahdollisuuksia erityisesti vajaakuntoisille ja pitkäaikaistyöttömille.

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *vajaakuntoisella* työnhakijana ollutta työntekijää, jonka mahdollisuudet saada sopivaa työtä, säilyttää työ tai edetä työssä ovat huomattavasti vähentyneet asianmukaisesti todetun vamman, sairauden tai vajavuuden takia;

2) *pitkäaikaistyöttömällä* työntekijää, joka ennen työsuhteen alkamista on ollut julkisesta työvoimapaalvelusta annetun lain (1295/2002) 1 luvun 7 §:n 1 momentin 5 kohdassa tai työttömyysturvalain (1290/2002) 7 luvun 6 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettu työtön työnhakija.

2 §

Sosiaalinen yritys ja oikeus käyttää nimeä sosiaalinen yritys

Sosiaalinen yritys on elinkeinonharjoittaja, joka on rekisteröity sosiaalisten yritysten rekisteriin.

Muulla kuin 1 momentissa tarkoitettulla ei

ole oikeutta elinkeinotoimintansa yhteydessä käyttää nimeä sosiaalinen yritys.

3 §

Sosiaalisen yrityksen tukeminen

Työvoimaviranomainen voi valtion talousarvion rajoissa myöntää tukea sosiaalisen yrityksen perustamiseen ja sen toiminnan vakiinnuttamiseen, jos sosiaalisen yrityksen elinkeinotoiminnan nimenomaisena tavoitteena on työllistää heikossa työmarkkina-asemassa olevia. Tukea voidaan myöntää myös muulle yhteisölle tai säätiölle tässä laissa tarkoitetun sosiaalisen yritystoiminnan edistämiseen ja kehittämiseen. Tuesta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Sosiaaliselle yritykselle myönnettävästä työllistämistuesta säädetään julkisesta työvoimapaalvelusta annetussa laissa. Yhdistelmätuesta säädetään sanotussa laissa ja työttömyysturvalaissa.

4 §

Rekisteröinti sosiaalisten yritysten rekisteriin

Sosiaalisten yritysten rekisteriin rekisteröidään hakemuksesta kaupparekisterilain (129/1979) 3 §:ssä tarkoitettu elinkeinotoi-

mintaa harjoittava yhteisö ja säätiö sekä muu elinkeinonharjoittaja:

1) joka on sanotun lain mukaisesti merkitty kaupparekisteriin;

2) joka tuottaa liiketaloudellisin periaattein hyödykkeitä;

3) jonka palveluksessa olevista työntekijöistä on vähintään 30 prosenttia vajaakuntoisia tai yhteensä vähintään 30 prosenttia vajaakuntoisia ja pitkäaikaistyöttömiä (*työllistettyjen osuus*); ja

4) joka maksaa kaikille palveluksessaan oleville työntekijöille heidän tuottavuudestaan riippumatta kyseisellä työalalla noudatettavassa työehtosopimuksessa täysin työkykyiselle sovitun palkan, tai jollei tällaista työehtosopimusta ole, tavanomaisen ja kohtuullisen palkan kyseisestä työstä.

Rekisteröinti edellyttää, että sitä hakeva täyttää lisäksi seuraavat edellytykset:

1) elinkeinonharjoittaja ei ole liiketoiminnassaan menetellyt olennaisesti lain tai hyvän liiketavan vastaisesti;

2) elinkeinonharjoittajalla ei ole maksamattomia veroja, sosiaaliturvamaksuja tai muita maksuja valtiolle; eikä maksamattomia eläke-, tapaturma- tai työttömyysvakuutusmaksuja.

Sosiaalisten yritysten rekisteriin merkitään erikseen ne rekisteröidyt, joiden elinkeinotoiminnan nimenomaisena tavoitteena on työllistää heikossa työmarkkina-asemassa olevia.

5 §

Työllistettyjen osuus

Työllistettyjen osuuteen luetaan vajaakuntoinen ja pitkäaikaistyötön ajan, jolta maksetaan työllistämistukea tai yhdistelmätukea hänen palkkauskustannuksiinsa.

Laskettaessa työllistettyjen osuutta vajaakuntoiseen rinnastetaan sosiaalihuoltolain (710/1982) 27 d §:n 3 momentin mukaisessa työllistymistä tukevassa toiminnassa oleva, työvoimatoimiston työhön osoittama vammaainen:

1) jonka työllistämiseksi kunta maksaa tukea työnantajalle; ja

2) jolle työnantaja maksaa palkan 4 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaisesti.

Työvoimatoimiston työhön osoittama, vajaakuntoinen tai pitkäaikaistyötön, jonka palkkauskustannuksiin ei makseta työllistämistukea eikä yhdistelmätukea, luetaan työllistettyjen osuuteen ajan, jolta työnantaja on velvollinen maksamaan hänelle palkkaa, kuitenkin enintään vuoden.

Työvoimatoimiston työhön osoittama vammaainen, jonka työllistämiseen työnantaja on saanut kunnalta tukea 2 momentissa tarkoitettulla perusteella, rinnastetaan laskettaessa työllistettyjen osuutta työvoimatoimiston työhön osoittamaan vajaakuntoiseen ajan, jolta työnantaja on velvollinen maksamaan hänelle palkan 4 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaisesti, kuitenkin enintään vuoden tuen päättymisestä.

Työllistettyjen osuudessa tulee aina olla 1 tai 3 momentissa tarkoitettuja työntekijöitä. Laskettaessa työllistettyjen osuutta otetaan huomioon työntekijät, joiden säännöllinen työaika on yli 75 prosenttia alan enimmäistyöajasta. Vajaakuntoisista työllistettyjen osuuteen luetaan kuitenkin työntekijät, joiden säännöllinen työaika on vähintään 50 prosenttia alan enimmäistyöajasta.

6 §

Sosiaalisten yritysten rekisteri ja talletettavat tiedot

Sosiaalisten yritysten rekisteri on työministeriön erikseen pitämä työhallinnon asiakaspalvelun tietojärjestelmästä annetun lain (1058/2002) 4 §:n 2 momentin mukainen työnantajarekisteri.

Rekisteriin voidaan tallettaa sanotun lain 4 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettuina työnantaja-asiakkaan kuvaustietoina myös sellaiset tämän lain täytäntöönpanon edellyttämät tiedot, joita ei ole talletettu työhallinnon asiakaspalvelun tietojärjestelmään julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain mukaista työnantajapalvelua varten, ja jotka eivät ole henkilötietoja.

Rekisteriin voidaan tallettaa työhallinnon asiakaspalvelun tietojärjestelmästä annetun lain 4 §:n 2 momentin 5 kohdassa tarkoitettuna tietona 5 §:n 2 ja 4 momentissa tarkoitettua vammaisen työntekijän tunnistetiedot mukaan lukien henkilötunnus sekä tiedot

kunnan hänen työllistämisekseen myöntämästä ja maksamasta tuesta.

7 §

Poistaminen sosiaalisten yritysten rekisteristä

Rekisteristä poistetaan rekisteröity:

- 1) joka sitä pyytää;
- 2) jonka palveluksessa olevien työllistettyjen osuus on alentunut alle edellä säädetyn työllistettyjen osuuden, eikä rekisteröity neljän kuukauden kuluessa ole palkannut vajaa-kuntoisia tai pitkäaikaistyöttömiä niin, että edellytys uudelleen täytyy; tai

3) joka ei täytä muita rekisteriin merkitsemisen edellytyksiä.

Rekisteristä poistetaan aina rekisteröity, joka on saanut tai yrittänyt saada perusteetomasti julkista tukea:

- 1) antamalla tukea hakiessaan olennaisessa kohdassa väärän tiedon;
- 2) salaamalla tuen myöntämiseen tai maksamiseen olennaisesti vaikuttavia seikkoja; tai
- 3) kieltäytymällä antamasta tuen maksamista tai valvontaa varten tarvittavia tietoja, asiakirjoja tai muuta aineistoa taikka avustamasta tarpeellisessa määrin tarkastuksessa.

8 §

Tietojenantovelvollisuus

Rekisteröintiä hakevan tulee antaa työministeriölle sen määräämällä tavalla tiedot 4 ja 5 §:ssä tarkoitettujen edellytysten täyttymisestä ja rekisterin ylläpidon edellyttämät muut tarpeelliset tiedot.

Rekisteröidyn tulee viipymättä ilmoittaa työministeriölle 1 momentissa tarkoitetuissa tiedoissa tapahtuneista muutoksista.

Valtion, kunnan ja muun julkisoikeudellisen yhteisön viranomainen, vakuutus- ja eläkelaitos sekä eläkesäätiö ovat velvollisia an-

tamaan maksutta työministeriölle tämän lain täytäntöönpanossa tarvittavia tietoja.

9 §

Rekisterimerkintää koskevat päätökset

Työministeriön tulee antaa rekisteröinnin epäämisestä ja rekisteristä poistamisesta kirjallinen päätös. Rekisteröidylle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen rekisteristä poistamista.

Asianomainen saa hakea rekisteröinnin epäämistä ja rekisteristä poistamista koskevaan päätökseen muutosta valittamalla siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Työministeriön päätöstä on muutoksenhausta huolimatta noudatettava, kunnes asia on lainvoimaisella päätöksellä ratkaistu tai valitusviranomainen hallintolainkäyttölain 32 §:n nojalla toisin määrää.

10 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 2004.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

11 §

Siirtymäsäännökset

Työllistettyjen osuuteen luetaan vuosina 2004—2007 vajaakuntoisten ja pitkäaikaisyöttömien lisäksi myös muut työllistetyt, joiden palkkauskustannuksiin maksetaan yhdistelmätukea työttömyysturvalain 7 luvun 11 §:ssä tarkoitettuna yhdistelmätukikokeiluna.

Laskettaessa 5 §:n 3 ja 4 momentin mukaista aikaa otetaan huomioon myös lain voimaantuloa edeltänyt aika.

2.

Laki**julkisesta työvoimapolvelusta annetun lain 7 luvun 3 ja 11 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan julkisesta työvoimapolvelusta 30 päivänä joulukuuta 2002 annetun lain (1295/2002) 7 luvun 3 §:n 3 momentti sekä
lisätään 7 luvun 3 §:ään uusi 5 momentti ja 11 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy uudeksi 4 momentiksi, seuraavasti:

7 luku

Työllistymisen edistäminen työllisyysmäärärahojen avulla

3 §

Työsuhteeseen liittyvät työllistämistuen edellytykset

Työnantaja ei saa sijoittaa muun työn järjestäjän tehtäviin työllistettyä, jonka palkkaukseen on myönnetty työllistämistukea. Valtioneuvoston asetuksella voidaan kuitenkin säätää kunnan, yhdistyksen ja säätiön sekä sosiaalisista yrityksistä annetussa laissa (/2003) tarkoitetun sosiaalisen yrityksen oikeudesta sijoittaa työllistetty muun työn järjestäjän tehtäviin ja edelleen sijoituksen ehdoista.

Työllistämistukea voidaan 4 momentista poiketen myöntää määräaikaisen työsopimuksen perusteella sosiaalisista yrityksistä annetussa laissa tarkoitetulle sosiaaliselle yritykselle vajaakuntoisen, pitkäaikaistyöttömän

tai työttömyysturvalain 7 luvun 6 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetun työttömän työllistämiseksi.

11 §

Tuen kesto

Poiketen 1 momentista sosiaalisista yrityksistä annetussa laissa tarkoitetulle sosiaaliselle yritykselle työllistämistuki voidaan myöntää henkilöä kohden kerrallaan

1) 36 kuukaudeksi, jos työllistettävä on vajaakuntoinen;

2) 24 kuukaudeksi, jos työllistettävä on pitkäaikaistyötön tai työttömyysturvalain 7 luvun 6 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettu työtön.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 2004.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

3.

Laki**työttömyysturvalain 9 luvun 7 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä joulukuuta 2002 annetun työttömyysturvalain (1290/2002) 9 luvun 7 §:n 3 momentti seuraavasti:

9 luku

Työmarkkinatuen määrä ja kesto

7 §

Työmarkkinatuen kesto

Yhdistelmätuki voidaan määrätä maksettavaksi työnantajalle enintään 24 kuukaudeksi henkilöä kohden. Sosiaalisista yrityksistä annetussa laissa (/2003) tarkoitetulle sosiaaliselle yritykselle yhdistelmätuki voidaan määrätä maksettavaksi 24 kuukaudeksi henkilöä kohden, jos sosiaalinen yritys työllistää sanotussa laissa tarkoitetun vajaakuntoisen tai pitkäaikaistyöttömän. Työllistämistukeen yhdistettynä työmarkkinatuki voidaan kuitenkin määrätä maksettavaksi työnantajalle

enintään 12 kuukaudeksi henkilöä kohti. Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää 12 kuukautta pidemmästä enimmäisajasta vajaakuntoisen työllistymisen edistämiseksi. Enimmäisaikojen laskenta aloitetaan alusta, kun henkilö on:

1) tullut työssäoloehdon ja työttömyyspäivärahan enimmäisajan täyttymisen jälkeen uudelleen oikeutetuksi työmarkkinatukeen; tai

2) saanut yhdistelmätukityön jälkeen työmarkkinatukea työttömyytensä perusteella vähintään 500 päivältä.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 2004.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Helsingissä 24 päivänä lokakuuta 2003

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Ministeri *Sinikka Mönkäre*

2.

Laki**julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain 7 luvun 3 ja 11 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan julkisesta työvoimapalvelusta 30 päivänä joulukuuta 2002 annetun lain (1295/2002) 7 luvun 3 §:n 3 momentti sekä
lisätään 7 luvun 3 §:ään uusi 5 momentti ja 11 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy uudeksi 4 momentiksi, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

7 luku

Työllistymisen edistäminen työllisyysmäärärahojen avulla

3 §

Työsuhteeseen liittyvät työllistämistuen edellytykset

Työnantaja ei saa sijoittaa muun työn järjestäjän tehtäviin työllistettyä, jonka palkkaukseen on myönnetty työllistämistukea. Valtioneuvoston asetuksella voidaan kuitenkin säätää kunnan, yhdistyksen ja säätiön oikeudesta sijoittaa työllistetty muun työn järjestäjän tehtäviin ja edelleen sijoituksen ehdoista.

Työnantaja ei saa sijoittaa muun työn järjestäjän tehtäviin työllistettyä, jonka palkkaukseen on myönnetty työllistämistukea. Valtioneuvoston asetuksella voidaan kuitenkin säätää kunnan, yhdistyksen ja säätiön *sekä sosiaalisista yrityksistä annetussa laissa (/2003) tarkoitetun sosiaalisen yrityksen* oikeudesta sijoittaa työllistetty muun työn järjestäjän tehtäviin ja edelleen sijoituksen ehdoista.

Työllistämistukea voidaan 4 momentista poiketen myöntää määräaikaisen työsopimuksen perusteella sosiaalisista yrityksistä annetussa laissa tarkoitetulle sosiaaliselle

yritykselle vajaakuntoisen, pitkäaikaistyöttömän tai työttömyysturvalain 7 luvun 6 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetun työttömän työllistämiseksi.

11 §

Tuen kesto

Yhdistelmätuen enimmäisajasta säädetään työttömyysturvalaissa. Valtioneuvoston asetuksella säädetään työllistämistuen myöntämisestä uudelleen saman henkilön työllistämiseen tai toimeentulon turvaamiseen sekä palvelukokonaisuudesta ja sen enimmäisajasta. Lisäksi valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää työllistämistuen 10 kuukautta pidemmästä enimmäisajasta, kuitenkin enintään 24 kuukaudesta, jos se on tarkoituksenmukaista vajaakuntoisen työllistymisen edistämiseksi, osa-aikaisten työntekomahdollisuuksien lisäämiseksi tai työllistetyn työtehtävien johdosta.

Poiketen 1 momentista sosiaalisista yrityksistä annetussa laissa tarkoitetulle sosiaaliselle yritykselle työllistämistuki voidaan myöntää henkilöä kohden kerrallaan

1) 36 kuukaudeksi, jos työllistettävä on vajaakuntoinen;

2) 24 kuukaudeksi, jos työllistettävä on pitkäaikaistyötön tai työttömyysturvalain 7 luvun 6 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettu työtön.

Yhdistelmätuen enimmäisajasta säädetään työttömyysturvalaissa. Valtioneuvoston asetuksella säädetään työllistämistuen myöntämisestä uudelleen saman henkilön työllistämiseen tai toimeentulon turvaamiseen sekä palvelukokonaisuudesta ja sen enimmäisajasta. Lisäksi valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää työllistämistuen 10 kuukautta pidemmästä enimmäisajasta, kuitenkin enintään 24 kuukaudesta, jos se on tarkoituksenmukaista vajaakuntoisen työllistymisen edistämiseksi, osa-aikaisten työntekomahdollisuuksien lisäämiseksi tai työllistetyn työtehtävien johdosta.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2004.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

3.

Laki**työttömyysturvalain 9 luvun 7 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä joulukuuta 2002 annetun työttömyysturvalain (1290/2002) 9 luvun
 7 §:n 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9 luku

Työmarkkinatuen määrä ja kesto

7 §

Työmarkkinatuen kesto

Yhdistelmätuki voidaan määrätä maksettavaksi työnantajalle enintään 24 kuukaudeksi henkilöä kohti. Työllistämistukeen yhdistettynä työmarkkinatuki voidaan kuitenkin määrätä maksettavaksi työnantajalle enintään 12 kuukaudeksi henkilöä kohti. Enimmäisaikojen laskenta aloitetaan alusta, kun henkilö on:

1) tullut työssäoloehdon ja työttömyyspäivärahan enimmäisajan täyttymisen jälkeen uudelleen oikeutetuksi työmarkkinatukeen; tai

2) saanut yhdistelmätukityön jälkeen työmarkkinatukea työttömyytensä perusteella vähintään 500 päivältä.

Yhdistelmätuki voidaan määrätä maksettavaksi työnantajalle enintään 24 kuukaudeksi henkilöä *kohden*. *Sosiaalisista yrityksistä annetussa laissa (/2003) tarkoitetulle sosiaaliselle yritykselle yhdistelmätuki voidaan määrätä maksettavaksi 24 kuukaudeksi henkilöä kohden, jos sosiaalinen yritys työllistää sanotussa laissa tarkoitetun vajaakuntoisen tai pitkäaikaistyöttömän.* Työllistämistukeen yhdistettynä työmarkkinatuki voidaan kuitenkin määrätä maksettavaksi työnantajalle enintään 12 kuukaudeksi henkilöä kohti. *Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää 12 kuukautta pidemmästä enimmäisajasta vajaakuntoisen työllistymisen edistämiseksi.* Enimmäisaikojen laskenta aloitetaan alusta, kun henkilö on:

1) tullut työssäoloehdon ja työttömyyspäivärahan enimmäisajan täyttymisen jälkeen uudelleen oikeutetuksi työmarkkinatukeen; tai

2) saanut yhdistelmätukityön jälkeen työmarkkinatukea työttömyytensä perusteella vähintään 500 päivältä.

*Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-
mikuuta 2004.*

*Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä
lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimen-
piteisiin.*
